

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Гуманітарно-правовий факультет

Кафедра прикладної лінгвістики

Пояснювальна записка
до дипломної роботи
магістра

на тему: «Створення електронного англо-українського довідника "Військова справа"
[Compilation of Electronic Glossary of Military English]»)

ХАІ.703.723лМ. 22О.035.9685538 ПЗ

Виконав: студент II курсу, групи 723лМ

Спеціальність 035 «Філологія»

Освітня програма «Прикладна лінгвістика»

Кожемякін Ігор Іванович

Керівник: канд. філол. наук, доцент кафедри
прикладної лінгвістики Гелетка М. Л.

Рецензент:

Харків – 2022

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Факультет _____ Гуманітарно-правовий _____
 (повне найменування)
 Кафедра _____ Прикладна лінгвістика _____
 (повне найменування)
 Рівень вищої освіти _____ другий (магістерський) _____
 Спеціальність _____ 035 Філологія _____
 (код та найменування)
 Освітня програма _____ Прикладна лінгвістика _____
 (код та найменування)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ В.В. Рижкова _____

(підпис) (ініціали та прізвище)

« 06 » _____ грудня 2022 р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

_____ Кожемякіну Ігорю Івановичу _____

(прізвище, ім'я та по батькові)

1. Тема дипломної роботи «Створення електронного англо-українського довідника "Військова справа" [Compilation of Electronic Glossary of Military English]» _____

керівник дипломної роботи Гелетка Маргарита Леонідівна, кандидат філологічних наук, доцент, кафедри прикладної лінгвістики _____

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом Університету від «17» листопада 2022 р. № 1585 _____

2. Термін подання студентом дипломної роботи «06» грудня 2022 р. _____

3. Вихідні дані до роботи Теоретична частина: праці науковців, що висвітлюють засади та шляхи словнико-укладання за допомогою сучасних інформаційних технологій. _____

Практична частина: визначення особливостей структури навчального електронного словника на тему «Військова справа», а також методів та засобів його розробки у контексті сучасних тенденцій розвитку комп'ютерної лексикографії та інформаційних технологій. _____

4. Зміст пояснювальної записки (перелік завдань, які потрібно розв'язати)

1. Дослідити історію розвитку комп'ютерної лексикографії. 2. Визначити актуальні питання комп'ютерної лексикографії. 3. Проаналізувати перспективи розвитку комп'ютерної лексикографії. 4. Визначити особливості військової термінології. 5. Розглянути методологію розроблення англо-українського довідника «Військова справа».

5. Перелік графічного матеріалу:

Рисунків – 5, презентація в Power Point – 12 слайдів. _____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділи 1-3	Гелетка М. Л. – канд. філол. наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики		

Нормоконтроль _____ В.В. Рижкова _____ « 06 » грудня 2022 р.
 (підпис) (ініціали та прізвище)

7. Дата видачі завдання «18» березня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів роботи	Підпис керівника
1	Теоретична частина: підібрати теоретичний матеріал, провести його аналіз, систематизувати. Визначити методи роботи і засоби обробки термінологічних даних використовуючи комп'ютерні технології зі спеціальними програмами.	13 червня 2022	
2	Завершити роботу над теоретичною частиною дослідження. Практична частина: дослідити призначення словника та вихідні дані для його розробки; описати вибір інструментарію для розробки; застосувати принципи відбору та систематизації лексики; провести аналіз термінології словника Г.І. Афанасьєва «Російсько-англійська збірка авіаційно-технічних термінів»; визначити труднощі розробки та можливі шляхи їх подолання.	01 вересня 2022	
3	Підготувати дипломну роботу в повному обсязі для подачі на попередній захист.	24 листопада 2022	

Здобувач вищої освіти _____ І. І. Кожемякін _____
 (підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ М. Л. Гелетка _____
 (підпис) (ініціали та прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. Комп'ютерна лексикографія: історія розвиток і сучасний стан	8
1.1. Історія розвитку комп'ютерної лексикографії	8
1.2. Актуальні питання комп'ютерної лексикографії	13
1.3. Перспективи розвитку комп'ютерної лексикографії	23
ВИСНОВКИ до РОЗДІЛУ 1	28
РОЗДІЛ 2. Особливості військової термінології	30
2.1. Військова термінологія як різновид спеціальної лексики.....	30
2.2. Військовий термін у системі фахових мов, його структурно-семантичні характеристики.....	43
2.3. Класифікація військової термінології	52
ВИСНОВКИ до РОЗДІЛУ 2	58
РОЗДІЛ 3. Методологія розроблення англо-українського довідника «військова справа»	60
3.1. Призначення словника та вихідні дані для його розробки	60
3.1.1. Призначення словника	60
3.1.2. Вихідні дані для розробки.....	63
3.2. Вибір інструментарію для розробки	67
3.3. Принципи відбору та систематизації лексики	68
3.4. Труднощі розробки та можливі шляхи їх подолання	70
ВИСНОВКИ до РОЗДІЛУ 3	72
ВИСНОВКИ	74
ДОДАТКИ	83

ВСТУП

На рубежі ХХІ століття лексикографічний процес у всьому світі інтенсифікується завдяки унікальним і передовим можливостям словників, а саме: універсальності, прикладному характеру, функціональному відображенню матеріалу, логічності, стрункості та простоті опису, схематичності, вичерпності викладу матеріалу, а також зусилля вчених щодо відповідності вимогам і викликам сьогодення, що проявляються у вдосконаленні та розвитку інноваційних складових, залученні сучасних комп'ютерних технологій тощо.

Стрімкий прогрес у галузі словникотворення зумовлений динамічним науково-технічним розвитком, а отже, запитам сучасних користувачів, що знаходить своє відображення у розширенні об'єкта дослідження, багатстві досліджень та його різноманітність тощо. Все це, у свою чергу, підтримується багатьма екстралінгвістичними факторами, такими як:

- комп'ютеризація,
- поглиблення та розширення набутих знань,
- міжнародна співпраця тощо.

У сучасній лінгвістиці лексична модель, що дозволяє лексикографічну побудову за заданими параметрами, виявилася найкращою для представлення результатів досліджень не лише всіх рівнів мовної структури, а й явищ чи фактів навколишня дійсність.

У наш час словники продовжують виконувати свою традиційну інформаційно-нормативну функцію і розглядаються як систематизоване, всебічне зібрання різноманітної інформації, поданої в адекватному вигляді, засіб фіксації людських досягнень, інструмент для їх вивчення, аналізу, систематизації і ін.

Актуальністю наукового дослідження є оновлення фундаментальних лексиконів; необхідність оцифрування лексикографічної спадщини людства з

метою накопичувати загальнокультурний потенціал і можливість його використання в системах автоматичної обробки інформації; застосування словників у формуванні лінгвістичних компонентів концептуальних систем експлікації знань (таких як онтології) та їх використання в інструментах видобутку знань.

Вагомий доробок у вивченні загальних і часткових проблем лексикографії, а також практики упорядкування праць здобули такі відомі українські мовознавці, як: В.Б. Бусел, П.Ю. Гриценко, О.М. Демська, В.В. Дубічинський, Є.А. Карпіловська, Л. П. Кислюк, Н.Ф. Клименко, Л.М. Полюга, О.М. Сліпушко, Л.І. Шевченка, В.А. Широкова та ін.

Наукова новизна зумовлена стрімким розвитком збройних сил та загального інтересу інших сфер діяльності до військової служби, яка в даний час потребує спеціалістів з лексичним запасом необхідним для ведення комунікації з військовими представниками іншим країн.

Об'єктом роботи є військова англійська лексика та її україномовні еквіваленти.

Предмет роботи – особливості побудови електронних англо-українських словників.

Метою роботи є визначення особливостей структури навчального електронного словника на тему «Військова справа», а також методів та засобів його розробки у контексті сучасних тенденцій розвитку комп'ютерної лексикографії та інформаційних технологій.

Матеріалом дослідження слугували англо-українські словники, довідники присвячені військовій справі та теоретичні дослідження на тематику військового перекладу.

Для досягнення мети було поставлено такі **завдання**:

- дослідити історію розвитку комп'ютерної лексикографії;
- визначити актуальні питання комп'ютерної лексикографії;
- виокремити перспективи розвитку комп'ютерної лексикографії;

- проаналізувати військову термінологію як різновид спеціальної лексики;
- дослідити військовий термін у системі фахових мов, його структурно-семантичні характеристики;
- проаналізувати класифікацію військової термінології;
- визначити призначення словника та вихідні дані для його розробки;
- вибрати інструментарі для розробки;
- визначити принципи відбору та систематизації лексики;
- виокремити труднощі розробки та можливі шляхи їх подолання.

В роботі використані такі **методи дослідження**: вивчення теоретичних даних; описовий, що включає спостереження, інтерпретацію, класифікацію мовного матеріалу; на формування лексики для словника – метод суцільної вибірки.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Теоретична значущість роботи полягає у висвітленні нових засад та шляхів словнико-укладання за допомогою сучасних інформаційних технологій.

Наша робота є **практично значущою** через те, що розроблений нами словник можна використовувати у ході підготовки майбутніх військових спеціалістів, та спеціалістів-перекладачів.

Публікації. За 2021-2022 роки було опубліковано:

1. Кожемякін І.І. Модуль «Втілення-активації» схематичного конструювання моделі викладання лексики/ Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих науковців – Харків, 2022 (подано до друку).

2. Кожемякін І.І. Конверсія як один із шляхів поповнення лексики/ Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих науковців – Харків, 2022 (подано до друку).

РОЗДІЛ 1. Комп'ютерна лексикографія: історія розвиток і сучасний стан

1.1. Історія розвитку комп'ютерної лексикографії

Одним із важливих напрямків сучасного вітчизняного мовознавства є комп'ютерна лексикографія. Сьогодні перед дослідниками постають важливі питання, що стосуються теоретичних і практичних аспектів укладання комп'ютерних словників, наукова значущість яких є безсумнівною. Необхідним етапом у вирішенні цих питань є осмислення особливостей формування цього розділу мовознавчої науки – її передумов, методологічної бази, напрямків наукового пошуку.

Поява комп'ютерів активно вплинула на розвиток лексикографії. Спочатку вони використовувались для підготовки паперових словників, інакше кажучи слугували печатною машинкою. Але згодом виявилось, що комп'ютери можуть виконувати такі функції, як редагування, зберігання будь-якої лексикографічної інформації, і тому з'явилися комп'ютерні корпуси текстів, а далі й машинозчитувані словники. Однією з перших розробок у зазначеній галузі став комп'ютерний корпус сучасного американського варіанту англійської мови, або просто Браунівський корпус (Brown University Standard Corpus of Present-Day American English, або просто Brown Corpus), який було укладено у 1960 році в університеті Брауна дослідниками Генрі Кучера та Нельсоном Френсісом. Браунівський корпус являв собою ретельно укладений матеріал з американської англійської мови обсягом 1 млн. слів, підібраних з багатьох джерел. Кучера і Френсіс зробили на цьому матеріалі різноманітні комп'ютерні аналізи, завдяки яким науковці отримали багату та різноманітну роботу, яка увібрала у себе елементи лінгвістики, психології статистики та соціології. Корпус широко використовувався у комп'ютерній лінгвістиці і протягом багатьох років був одним із самих популярних ресурсів у цій галузі.

Комп'ютери почали використовувати в лексикографії в 1960-х роках. Один із редакторів Random House Dictionary of the English Language JL Урданг

розробив систему баз даних для категоризації та сортування одиниць інформації словника, назвавши її «набір даних» [38, с. 458].

Одночасно корпорація System Development Corporation створила версії словників Webster's 7th New Collegiate Dictionary та New Merriam-Webster Pocket Dictionary на магнітній стрічці. Спочатку машиночитні словники повністю копіювали паперові, і чимало часу витрачалося на інтерпретацію кодів набору тексту. У 1970-х роках комп'ютерні системи компіляції почали використовувати для сортування та перевірки записів у словниках Longman Dictionary of Contemporary English (1978), який вважається першим дійсно комп'ютеризованим словником, та Collins English Dictionary (1979). Щойно комп'ютери почали застосовуватися у створенні словників, електронні компанії взялися за розробку кишенькових гаджетів для перекладу. Перші електронні «словники» з інтерфейсами, призначеними для користувачів (LK-3000 та Craig M100), технічно були нащадками портативних електронних калькуляторів і персональних цифрових помічників. LK-3000, розроблений у 1976 р., відображав відповідності між словами англійської та низки інших мов:

- французької,
- німецької,
- грецької,
- італійської,
- португальської,
- іспанської.

Незабаром з'явився Craig M100, який мав схожий дизайн, але більший словниковий запас і функцію перекладу трьома мовами одночасно.

З розвитком технологій видавництва випускали більше електронних продуктів, збільшувався розмір пам'яті портативних пристроїв. Як зауважує Х. Несі, у цей період почав зникати традиційний поділ між словником у мобільному пристрої (призначеним для швидкої довідки в практичному контексті) та академічним словником (який цінують за якість лексикографічної інформації). Електротехнічні компанії поступово почали купувати ліцензії на

лексикографічні товари, як-от словники Collins COBUILD, Longman та Oxford, додаючи до них переваги останніх технічних винаходів [38, с. 467].

Поява дисків спричинила новий виток у зберіганні інформації. Одними з перших словників, виданих на компакт-диску, були інтерактивні словники для вивчення англійської Longman (1993) і Collins COBUILD (1995). Найбільш розповсюдженим словником на компакт-диску у світі вважають двомовний англо-китайський словник Kingsoft Powerword (у період з 1997 до 2002 рр. було поширено вісім мільйонів примірників) [38, с. 472].

Згодом ще одним осередком розміщення величезної кількості інформації став інтернет. Спочатку видавництва не бажали безкоштовно розповсюджувати свою продукцію в інтернеті. До того ж дослідники вказували на ненадійність онлайн-словників загального доступу порівняно з паперовими, адже ніхто не відповідав за точність інформації, а веб-адреси і вміст сторінок постійно змінювались. Проте видавці все ж таки змінили свою політику: вони почали стягувати плату за власні онлайн-продукти або застосовували їх як інструменти маркетингу, щоб заохотити придбати книгу, компакт-диск чи електронний доступ до тексту (Oxford English Dictionary Online, Cambridge Dictionaries Online тощо). Загальною практикою для багатьох компаній стало пропонувати власні словники у різних форматах: паперовому, на дисках, онлайн.

Використання високошвидкісних широкосмугових технологій на початку 2000-х рр. розширило доступ до інформації для багатьох користувачів. Іншою тенденцією розвитку словників в інтернеті стало створення багатофункціональних багатомовних словників довільного наповнення, як-от «Вікісловник». Перший Wiktionary створений англійською 2002 р., за його схемою створювалися словники іншими мовами. Станом на 2021 р. український розділ «Вікісловника» містить 51 346 статей, і кожен може стати його співавтором, написати власну статтю, або доповнити чи відредагувати наявні.

Отже, як зауважують дослідники, спочатку комп'ютери лише допомагали в процесі укладання словників, потім сприяли перенесенню паперової

інформації на комп'ютерний носій і, нарешті, стали основою складання електронних словників «з нуля» [1, с. 91].

В Україні становлення комп'ютерної лексикографії бере відлік у 80-х роках ХХ ст.: відправним пунктом вважають Всесоюзну конференцію з проблем створення машинного фонду (1983), в якій взяли участь відомі українські дослідники – співробітники Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні та Інституту кібернетики ім. В. Глушкова В. Перебийніс, М. Пещак та І. Білецька [2, с. 28].

Після отримання Україною незалежності важливим завданням стало створення національної словникової бази. На думку Є. Купріянова, піонером у цій галузі став заснований у 1991 р. Український мовно-інформаційний фонд НАН України, де «було створено базові моделі комп'ютерної лексикографії, які склали підґрунтя для розробки відповідних технологій» [17, с. 14], започатковано серію лексикографічних праць нового покоління – «Словники України» відповідно до Указу Президента України від 7 серпня 1999 року «Про розвиток національної словникової бази».

Станом на 2021 рік система «Словники України» в оновленій версії 4.1 складається з п'яти словникових модулів:

- «Словозміна»,
- «Транскрипція»,
- «Синонімія»,
- «Антонімія»,
- «Фразеологія».

А її генеральний реєстр містить близько 262 тис. слів. Український мовно-інформаційний фонд НАН України також пропонує ресурси:

- «Тлумачний словник української мови в 20 томах»,
- «Український національний лінгвістичний корпус»,
- «Словник української мови за редакцією Б. Д. Грінченка»,

– та інші спеціалізовані словники, зокрема з механіки, зварювання та радіоелектроніки.

Потужною ланкою вітчизняної комп'ютерної лексикографії є відділ структурно-математичної лінгвістики Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні, фахівці якого розробили комп'ютерний морфемно-словотвірний фонд української мови та систему автоматизованого редагування наукового тексту. Розробки співробітників покладено в основу редактора для перевірки правопису українських текстів «Рута» та системи перекладу текстів з російської на українську та навпаки «Плай». Останній є спільним проєктом з Лабораторією комп'ютерної лінгвістики Інституту філології Київського університету імені Тараса Шевченка. Створюють програмні продукти для редагування та перекладу й інші комерційні організації.

Компанія «Трайдент Софтвер» розробила лінійки продуктів Language Master і Pragma, що базується на власній багатомовній технології перекладу. Також відомою є розроблена харківськими фахівцями перекладна англо-російська/російсько-англійська система ПАРС, оснащена комплексом термінологічних комп'ютерних словників більшості галузей людської діяльності. Електронні словники вважаються відносно новим явищем на ринку лексикографічної продукції. За останні кілька десятиліть вони перетворилися з машиночитних словників та точних копій паперових видань на складні цифрові лексикографічні системи з потужним набором функцій [16, с. 150].

Електронні словники набули популярності серед широкого кола користувачів завдяки розширеним можливостям пошуку, швидкості, простоті та зручності використання, доступності та компактності. Сьогодні їх застосовують у багатьох сферах людської діяльності – науковій, навчальній, професійній, тому дослідження в галузі вітчизняної комп'ютерної лексикографії є перспективним напрямком для подальших наукових розвідок.

1.2. Актуальні питання комп'ютерної лексикографії

Лексикографічна практика є невід'ємною та органічною частиною науки про мову. При цьому дані словника можуть бути використані як матеріали дослідження, і навпаки – сам словник може виступати як кінцевий результат, практичний результат наукової діяльності:

- словники мають великі інформативні можливості
- і є джерелом для теоретичних побудов та розробки інших аспектів аналізу.

Існує і зворотний зв'язок «наукова розробка – словник», при якій словник є полем реалізації тієї чи іншої наукової концепції (наприклад, теорія мотивації, лінгвоперсонологія)» [5].

Особливу актуальність і затребуваність нині набув такий напрямок, як комп'ютерна лексикографія: нині розробка та створення електронних словників, корпусів та баз даних є найпродуктивнішими її областями. Цінність даного напряму полягає не тільки в розробці наочних та зручних методів представлення та класифікації матеріалу, але й у тому, що електронні словники та комп'ютерні корпуси дозволяють зберегти для подальшої обробки вже зібраний (іноді – протягом дуже довгого часу) матеріал, що зберігався раніше у менш зручній та нестійкій до зовнішніх впливів форм (паперові картотеки, рукописні джерела, аудіо-, а також відеоносії, вразливі перед зовнішніми згубними факторами – аудіокасети, відеокасети, дискети тощо).

Лексикографічна наука будується на суворій відповідності лінгвістичної теорії, її законам і принципам, лексикографічна практика як мистецтво є окремим літературним жанром, де не останню роль грає майстерність і талант автора – творця словника.

Завдання, що стоять сьогодні перед лексикографією, належать до різних галузей людської практики:

- переклад,

- викладання рідної та іноземної мов,
- комп'ютерні, інформаційно-пошукові системи,
- культурологія,
- етнографія,
- проблеми професійного спілкування,
- соціологія,
- психологія та багато інших.

Зміст поняття «лексикографія» включає як теоретичну лексикографію, що включає теорію та історію створення словників, так і практичну лексикографію, що полягає в безпосередньому створенні словників або первинних словникових матеріалів.

Нині лексикографія розширює свою роль, вирішуючи як лексикографо-прикладні, а й інформаційно-пізнавальні методологічні завдання. Сьогодні словникова наука лежить на стику інформаційної технології:

- комп'ютерного мовознавства,
- практичних наукових експериментів,
- загальної та педагогічної лінгвістики.

І комп'ютерна, і традиційна лексикографія на сьогоднішній день має досить велику кількість як теоретичних, так і практичних проблем. Щоб уявити бодай приблизно проблемне поле, можна звернути увагу на те, які питання досліджуються на сучасних наукових конференціях з питань лексикографії. Так, наприклад, конференція «Сучасні проблеми лексикографії», що відбулася у квітні 2013 року, включала наступне проблемне поле [11]:

- методологічні та лінгвістичні аспекти лексикографії, включаючи комп'ютерну та корпусну лексикографію;
- нові словникові проекти;
- перекладна лексикографія;
- термінографія, термінологічні бази та банки даних;
- когнітивне термінознавство та концептографія;

- авторська (письменницька) лексикографія;
- історична лексикографія;
- навчальна лексикографія, використання лексикографічних продуктів у комп'ютерній лінгводидактиці та в Інтернет-дидактиці;
- лексикографічний опис діалектів, соціолектів, жаргонів та інших комунікативних варіантів мов;
- соціокультурні та економічні аспекти словникової діяльності.

Кожен аспект зазначеного проблемного поля включає як вже розроблені, так і нові питання, що виникають часто у зв'язку з розвитком сучасних електронних лексикографічних технологій, а й у з методологічними нововведеннями чи навіть появою нового погляду на існуючу проблему. Позначене поле, безумовно, може (і буде) розширене у лексикографічній науці.

На відміну від паперової, електронна лексикографія має дуже великі навігаційні можливості. Крім традиційних способів організації матеріалу – в алфавітному порядку та за тематичним принципом – лексикограф отримує можливість вибудувати максимально зручні для користувача словника зв'язки між об'єктами:

- лексикографованими одиницями,
- статтями,
- коментарями,
- списками джерел та літератури,
- списком укладачів тощо.

Найбільше електронних лексикографічних продуктів нині створюється у сфері перекладацької діяльності. Існувати перекладні словники можуть як у самостійному форматі – у вигляді окремої програми, що завантажується та встановлюється, так і у форматі інтерактивному, тобто інтегрованими в будь-який електронний ресурс: інакше кажучи, користуватися таким словником можна в режимі on-line, завітавши на потрібний сайт у мережі Інтернет [32, с. 51].

Як правило, способи подання матеріалу в таких словниках однотипні та досить прості: користувачеві потрібно в максимально короткі терміни отримати точний переклад окремої лексеми або виразу, це, своєю чергою, диктує специфіку навігації: у такому словнику завжди є поле для введення слова і поле, в якому з'являються переклад або варіанти перекладу.

Практично всі двомовні словники, які є в електронному форматі, мають на увазі подібний спосіб роботи з матеріалом. Спеціально для створення словників перекладацького типу компанією АBBYY – одним з найвідоміших розробників, які займаються створенням електронних словників, – була придумана мова DSL (Dictionary Specification Language).

На думку лінгвістів, «типологія словників – це, по суті, їхня класифікація, заснована на основних, найважливіших відмінних ознаках творів. Крім того, надзвичайно важливо враховувати той факт, що іноді ці ознаки можуть суперечити одна одній, що вимагає, по-перше, визначення ієрархії ознак, а по-друге, врахування основних і додаткових ознак» [7, с. 68].

Основні труднощі лексикографічної типології пов'язані з такими характеристиками:

- кількістю, різноманітністю одиниць об'єкта (словникових творів),
- можливими підходами та множинністю основи, причин чи підстав для систематизації,
- неоднозначністю, розгалуженістю і багаторівневою класифікацією
- виділення необхідної кількості параметрів,
- виділення домінантних і введення уніфікованих критеріїв класифікації та ін.

Тип словника перш за все як характер його джерел та призначення та класифікує їх, зокрема, за такими видами відносин:

- від тексту до словника (наприклад, історичні словники);
- від системи – до слова (наприклад, семантичний словник);
- від комунікативного завдання – до словника

– від лексикону людини – до словника (наприклад, словник лексичних мінімумів, асоціативні словники).

Типологія словників базується на чотирьох основних координатах:

1) лінгвістичний. За цією координатою виділяють:

- тлумачні,
- ідеографічні,
- аспектні словники,
- словники синонімів,
- антонімів,
- омонімів тощо;

2) психологічний, пов'язаний із властивостями та характеристиками користувач. За цією координатою розташовуються словники для:

- носіїв мови,
- іноземців,
- комп'ютерів;

3) семіотичний. Ця координата визначає:

- знакову специфіку словника,
- своєрідність метамови,
- набір засобів фіксації інформації – відбитки, виділення, колір, таблиці, символи;

4) соціологічний. Ця координата враховує особливості даної культури, певного суспільства, наприклад, на неї орієнтовані словники з мовознавства та країнознавства, словники до літературних творів тощо [21].

Типологія українських словників, яка має такі опозиції:

- 1) автоматичний / друкований;
- 2) перекладні / одномовні;
- 3) інверсний / алфавітний;
- 4) «лексичні»:
 - пояснювальні,
 - ономастичні,

- етимологічні,
- історичні,
- синонімів,
- антонімів,
- іншомовних слів,
- мови письменників;

5) «позалексичні»:

- фразеологічні,
- словотвірні,
- орфографічні,
- орфоепічні,
- частотності вживання.

Наступні критерії класифікації:

1) за кількістю мов, охоплених словником:

- одномовні,
- двомовні,
- багатомовні словники;

2) за мовним рівнем:

- лексичний (як основний тип словника мови),
- фразеологічний,
- пареміологічний,
- ідіоматичний,
- граматичний,
- урядовий,
- морфемний,
- словотвірний,
- акцентологічний;

3) за охопленням словникового складу мови:

- тезауруси (вони максимально широко охоплюють словниковий склад мови),

- словники-мінімуми,
 - діалектичні,
 - термінологічні,
 - словники міського койне,
 - сленгу,
 - дитячої лексики,
 - мови письменників,
 - а також як загальних і власних назв,
 - іншомовних слів;
- 4) за мовним описом:
- пояснювальні,
 - етимологічні,
 - державні,
 - синонімів,
 - антонімів,
 - паронімів,
 - омонімів,
 - епітетів,
 - асоціативних норм,
 - орфографії,
 - частотності вживання;
- 5) з точки зору історичної перспективи та динаміки розвитку мови:
- історичні словники,
 - словники застарілих слів,
 - неологізмів;
- 6) за розміщенням лексичних матеріалів:
- прями та зворотні,
 - алфавітно-сімейні,
 - ідеографічні, або тематичні
 - та алфавітно-тематичні;

- 7) за призначенням – загального та спеціального призначення:
 - наукові,
 - педагогічні,
 - словники-довідники;
- 8) за обсягом реєстру:
 - короткі (до 30 тис. слів),
 - середні (70–80 тис.)
 - і повні.

Зазвичай виділяють наступні параметри класифікації:

- 1) об'єкт лексикографії (мовна одиниця / дійсність, факт); мова йде про традиційний поділ на лінгвістичний /енциклопедичний словник;
- 2) структура реєстру (загальна чи спеціальна);
- 3) спосіб словникового опису реєстрових одиниць (пояснювальний/перекладний тощо)
- 4) кількість мов;
- 5) напрямок лексикографічної роботи;
- 6) його призначення та застосування (науковий, довідковий, нормативний, описовий тощо, джерело);
- 7) його обсяг.

О.М. Демська пропонує «підхід до структурування лексикографії за сутністю, метою, способом лексикографічного осягнення мови. На цій основі в межах лексикографії дослідник виділяє:

- загальне – специфічне,
- синхронно-діахронні,
- загальнонародної мови – діалектної (з точки зору діалекту, соціолекту, ідіолекту),
- нормативно-зареєстровані,
- пояснювально-перекладний,
- науково-педагогічно-довідкові,

- традиційні – обчислювальні – корпусні» [7].

Як ми зазначали, сучасна світова тенденція полягає в тому, що енциклопедичні праці переважають над лінгвістичними. Цей факт можна пояснити, по-перше, можливістю описати об'єкт у всій сукупності його властивостей; по-друге, необхідністю викладати матеріал логічно, системно, структурно та комплексно, тобто на основі лексикографії; по-третє, можливістю використання найкращих словників та інноваційних підходів [29, с. 29].

Енциклопедичний формат або організація матеріалу виявився вдалою та зручною формою узагальнення та фіксації людських знань, одним із найважливіших інструментів наукового дослідження. За останні десятиліття в сучасному українському лексикографічному просторі з'явилося чимало енциклопедичних, довідкових видань із різних галузей чи галузей знань і мовознавчих праць, загального та спеціального призначення, мовознавчих праць, як про:

- запозичені слова,
- неологізми;
- термінологічні,
- перекладні словники;
- твори змішаного типу,
- педагогічні твори тощо.

Лексикографічні твори відображають, образно кажучи, «становну» і «динамічну» картину мовної системи. До першої групи належать такі словники:

- тлумачні,
- фразеологічні,
- словники синонімів,
- антонімів,
- паронімів,
- омонімів та ін.

Друга частина містить передусім словники неологізмів, іншомовних слів, термінології тощо. Унікальна праця «Український тлумачний словник: тезаурус: 250 000 слів та словосполучень» вирізняється серед творів цього типу своєю реєстрово-родинною структурою, повнотою загальноновживаних слів і зворотів, властивих українській літературній мові останніх років ХХ – початку ХХІ століття з наголосом на їх стилістичне забарвлення, включення одиниць на позначення:

- економічних,
- історичних,
- філософських,
- політичних понять тощо,
- репрезентація неологізмів і
- діалектизмів.

Перевагами словника такого типу вважають введення в деякі статті новаторського елемента – так званих енциклопедичних довідок, а також багату джерельну базу [5, с. 71].

Лексикографи констатують, що «сучасну інформаційну епоху можна назвати особливо сприятливою для міжмовних контактів. Швидкий, часто електронний, обмін знаннями дозволяє активізувати словотвірні мовні ресурси і водночас розвивати комунікативний потенціал національної мови, залучаючи до мовної системи та адаптуючи те, що вже було сказано в іншій мові.

У будь-якому разі йдеться про уважне, належне ставлення до рідної мови, відзнаку ситуації, коли іншомовне слово витісняє вже назване або, навпаки, називає нове, необхідне, тобто стає запозиченим разом з новим поняттям. Людина, усвідомлюючи мовну гармонію, завжди буде компетентною у вживанні іншомовних слів і водночас узгоджуватиме власну мовну компетенцію з життєвою дійсністю.

На основі проаналізованого матеріалу ми стверджуємо, що останнім часом у світі спостерігається інтенсифікація лексикографічного процесу. Це підтримується багатьма екстралінгвістичними факторами, такими як:

- глобалізація,
- цифровізація,
- поглиблення та розширення знань,
- міжнародна співпраця та багато інших [33, с. 530].

Нині лексикографічна модель, яка дозволяє будувати лексикографічну конструкцію за заданими чи запланованими параметрами, вважається найпоширенішою та найкращою для представлення філологічних і нефілологічних досліджень. Сучасні словники перетворилися на: систематизовану, комплексну збірку, яка відображає широкий спектр інформації, досягнення людства тощо.

1.3. Перспективи розвитку комп'ютерної лексикографії

Як відзначають зарубіжні фахівці, сьогодні все більше словників пропонується в електронній формі – функціонуючих в режимі он-лайн або доступних для завантаження на мобільні пристрої. Можливості сучасних мобільних пристроїв дозволяють включити в словники, крім основних, також різноманітні додаткові структурні елементи – наприклад:

- записи слів,
- посилання на тексти статей тезаурусів
- або списки слів, що відносяться до основної словникової статті.

Є також можливість створення розширеного пошуку за словником, який дозволить користувачеві здійснювати пошук за специфічними лінгвістичними або семантичними категоріями або персоналізувати особистий досвід роботи, створюючи власні «субсловники».

Також передбачають появу електронних словників, орієнтованих насамперед на потреби професійних перекладачів. Такі словники будуть надавати безліч цікавих і корисних можливостей – наприклад:

- вибір словникової статті / значення слова в заданому контексті,
- формування запиту про відмінності або відносини між двома концептами,
- прямий лексичний переклад форми слова,
- пошук синтаксичних конструкцій, що співвідносяться з цим патерном і ін.

Одним з таких словників є система Anhitz, що розробляється сьогодні.

Тенденції створення онлайн-словників багато в чому, на наш погляд, залежать від розвитку інтернет-технологій та зміни концепцій відповідних програмно-інструментальних систем. Епоха Веб 2.0 внесла свої корективи у цей процес шляхом залучення широкої аудиторії до роботи з Інтернет-проектами. Зі зміною технологічних тенденцій у комп'ютерній лексикографії відбувалося старіння старих уявлень про цілі та завдання дисципліни та актуалізація нових знань та підходів. Процес розвитку інформаційних технологій не стоїть на місці – деякі дослідники, зокрема, Дж. Калаканіс, вже заявляють про прихід епохи Веб 3.0, покликаної дати більше свободи пересічному користувачеві Інтернету шляхом обліку його персональних потреб. Очевидно, що досліджувану нами дисципліну незабаром потрібно виробити в нові підходи до створення онлайн-словників та інструментів розробки [14].

На наш погляд, дана тенденція матиме місце, швидше, виходячи із загальних тенденцій розвитку засобів Інтернет-спілкування. Вже сьогодні багато популярних сервісів, що надають можливості комунікації через Інтернет з конкретними або випадковими людьми, пропонують користувачам вибір різних мовних «кімнат» для спілкування будь-якою з найпоширеніших світових мов.

Спілкування з представниками інших культур дозволяє людині розширити свій кругозір, дізнатися про духовні потреби носіїв іншого національно-

історичного світогляду, а також завести нові знайомства. Для забезпечення зручності подібних типів комунікації вже зараз є потреба в інтеграції перекладацьких сервісів. Можливо, не останню роль у цьому питанні відіграють інтегровані мультимовні словники різних типів.

Лексикографи повинні враховувати фундаментальні лексикографічні аспекти, а також навчитися розуміти технологічні та експлуатаційні питання, властиві новим медіа. Проте розроблення версії друкованого або цифрового словника у вигляді мобільного додатку, що відповідає потребам старих і нових груп користувачів, не така проста.

Звісно усі рішення лексикографів та розробників ґрунтуються на потребах цільових користувачів. Як зазначає М. Рандел [39], словник, доступний на комп'ютері або мобільному пристрої, має значні переваги перед аналогами-попередниками, з чим також погоджується Й. Гао [30]. Однак, на думку Р. Лью [34], дуже важливо розрізнити простір зберігання (*storage space*) та презентаційний простір (*presentation space*) у лексикографічному ресурсі.

Презентаційний простір дуже обмежений через розмір інтерфейсу смартфона або планшета, і це завжди слід пам'ятати при підготовці даних. Але Р. Лью також виокремлює ще й третю категорію простору, яку він називає перцептивним простором (*perceptual space*), який не є властивістю словника, а радше користувача. Це здатність користувача словника сприймати й обробляти дані.

Дослідник стверджує, що надмірне представлення мікроструктури може призвести до інформаційного перевантаження. Можливість доступу до відповідного контенту за допомогою гіперпосилань у тексті фактично економить місце в пам'яті пристрою, що теж варто враховувати розробникам. Ще одним технічним аспектом є розв'язання питання, чи буде програма працювати в режимі онлайн, офлайн або ж повноцінний доступ буде можливий в обох випадках. Р. Лью дійшов висновку, що дослідження потреб користувача необхідно для того, щоб установити який вміст одразу повинен бути відображений на екрані, а який слід приховати [34].

Дослідження показують, що в поєднанні з іншими методами, зокрема з аналізом логів, опитування потенційних користувачів може забезпечити дуже цінну інформацію для розроблення таких словників [31, с. 9]. Водночас усе частіше акцент робиться на тому, щоб підвищувати і рівень грамотного використання словника користувачами, коли доступ до інформації практично необмежений і ринок заповнений неякісним контентом.

На думку С. Грейнджер, електронне середовище поступово переводить лексикографію в більш загальну сферу «наукової інформатики» і навчання може мати форму довідкового модуля, інтегрованого у програму електронної грамотності. Це б забезпечило користувача необхідними знаннями для розрізнення хорошого та поганого лексикографічного продукту [31, с. 11].

Як бачимо сьогодні потенційний користувач, а не професійний лінгвіст чи лексикограф, стає рушійною силою для створення нових лексикографічних продуктів. Прийшовши з галузі бізнес-менеджменту, ця методика отримала назву краудсорсингу (crowdsourcing), яка полягає в передачі певних виробничих функцій невизначеному колу осіб (на волонтерських засадах або з мінімальною оплатою, без укладання трудового договору) [37, с. 89].

Залучення звичайних людей не є чимось новітнім у лексикографії, адже волонтери брали участь у створенні Оксфордського словника англійської мови (OED) ще наприкінці XIX ст., коли вони надсилали свої пропозиції реєстрових слів та прикладів їх вживання. За останнє десятиліття існує певна кількість успішних проектів, де анотаторами виступали не професійні експерти, а звичайні люди, проте результат їхньої роботи відзначався високим ступенем точності - до 80 %.

Окрім цього, серед переваг цього методу також називають фінансову вигоду, адже йде менше витрат, ніж на оплату роботи професійних учених. Попри очевидні переваги, існують і певні аспекти, яким варто приділяти особливу увагу:

- 1) мотивація (у т. ч. і фінансова у випадку масштабних чи комерційних проектів);
- 2) розроблення мікрозавдань, посильних для виконання непрофесіоналами галузі;
- 3) контроль якості (полягає в розроблені «золотого стандарту» експертами для відсіювання зовсім некомпетентних людей; способів перевірки неоднозначних результатів через вирахування ступеня впевненості (confidence score) чи рецензування особливо складних випадків експертом (refereeing));
- 4) дотримання домовленостей щодо авторських прав та фінансових зобов'язань (тут усе залежить від проекту та місцевого законодавства).

Крім технічних моментів, на наш погляд, виникнуть питання теоретико-методологічного характеру. Так, основні терміни комп'ютерної (і традиційної) лексикографії потребують уточнення, як і загальна типологія словників. Крім цього, може постати питання про створення нових типів електронних словників для обслуговування нових галузей філологічного знання або існуючих, але порівняно молодих дисциплін.

ВИСНОВКИ до РОЗДІЛУ 1

Таким чином, у першому пункті ми дослідили історію розвитку комп'ютерної лексикографії. Комп'ютери почали використовувати в лексикографії в 1960-х роках. Електронні словники стали популярними через розширені можливості пошуку, швидкості, простоти та зручності використання, доступності та компактності. В наш час їх застосовують в таких сферах людської діяльності, як наукова, навчальна, професійна, тому дослідження в галузі вітчизняної комп'ютерної лексикографії є перспективним напрямком для подальших наукових розвідок.

Другий пункт присвячено актуальним питанням комп'ютерної лексикографії. Лексикографічна наука будується на суворій відповідності лінгвістичної теорії, її законам і принципам, лексикографічна практика як мистецтво є окремим літературним жанром, де не останню роль грає майстерність і талант автора – творця словника. Основними завданнями лексикографії є:

- переклад,
- викладання рідної та іноземної мов,
- комп'ютерні,
- інформаційно-пошукові системи,
- культурологія,
- етнографія,
- проблеми професійного спілкування,
- соціологія,
- психологія та багато інших.

Зміст поняття «лексикографія» включає як теоретичну лексикографію, що включає теорію та історію створення словників, так і практичну лексикографію, що полягає в безпосередньому створенні словників або первинних словникових матеріалів.

Третій пункт розкриває перспективи розвитку комп'ютерної лексикографії. Лексикографія розширює свою роль, вирішуючи як лексикографо-прикладні, а й інформаційно-пізнавальні методологічні завдання. Сьогодні словникова наука лежить на стику інформаційної технології:

- комп'ютерного мовознавства,
- практичних наукових експериментів,
- загальної та педагогічної лінгвістики.

Лексикографи повинні брати до уваги фундаментальні лексикографічні аспекти, а також навчитися розуміти технологічні та операційні проблеми, властиві новим медіа. Крім технічних питань, з нашої точки зору, виникатимуть питання теоретичного та методологічного характеру. Отже, основні терміни комп'ютерної (і традиційної) лексикографії потребують уточнення, як і загальна типологія словників. Крім того, може постати питання про створення нових типів електронних словників для обслуговування нових галузей філологічних знань або існуючих, але відносно молодих дисциплін.

РОЗДІЛ 2. Особливості військової термінології

2.1. Військова термінологія як різновид спеціальної лексики

Перше значення слова термінологія – «набір спеціальних слів, що належать науці, мистецтву, автору чи соціальній сутності», наприклад, термінологія медицини або термінологія комп'ютерних спеціалістів [3].

Термін у більш обмеженому розумінні означає «мовну дисципліну, присвячену науковому вивченню понять і термінів, що використовуються в спеціалізованих мовах». Загальна мова – це та, що використовується в повсякденному житті, тоді як спеціалізована мова використовується для полегшення однозначного спілкування в певній галузі знань, заснованої на лексиці та вживанні мови, характерних для цієї галузі [8, с. 13].

Термінолог – фахівець з цієї дисципліни, подібно до того, як лексикограф – це фахівець з лексикографії, «дисципліни, присвяченої збору та вивченню форм і значень слів даної мови» [8, с. 13].

Термін або термінологічна одиниця спеціалізованої мови відрізняється від слова загальної мови за його однозначним співвідношенням із спеціалізованим поняттям, яке воно позначає (називається моносемією), та стабільністю зв'язку між формою та змістом у текстах, що стосуються цього поняття (називається лексикалізацією) [9, с. 161].

Статус терміна розкривається його:

- 1) частотою вживання та відносно фіксованим контекстним оточенням (його спільними явищами)
- 2) та типографічними вдосконаленнями:
 - курсивом,
 - напівжирним шрифтом,
 - лапками тощо.

Кінцевим показником є його досить обмежений набір морфологічних та лексичних структур:

- іменник (простий, похідний чи складений);
- дієслово;
- прикметник;
- іменникова фраза;
- словосполучення дієслова або прикметника [13].

Термін, будучи одиницею, концентрує, фіксує, зберігає і передає інформацію про наукові поняття, потребує ретельного дослідження тих зв'язків, які встановлюються між його формою і змістом, а точніше, між компонентами так званого термінологічного (знакового, лексичного, семантичного) трикутника:

- експонентом (матеріальною оболонкою знаку);
- сигніфікатом (поняттєвим компонентом);
- і денотатом (реалією) [19, с. 153].

Термін займає провідне місце серед кількох розрядів мовних одиниць, включених в спеціальну лексику. Як зазначається в науковій літературі, «терміни загальноновизнано є однією з головних лексичних груп мов науки, становлять специфіку даного функціонального різновиду, відрізняють наукову сферу спілкування від інших сфер функціонування загальнолітературної мови. Термінологія становить одну з головних груп мовного складу будь-якого наукового викладу» [19, с. 154].

Однією з головних проблем осмислення і вивчення терміна як лінгвістичної категорії в сучасній лінгвістиці є його визначення. Ця проблема пояснюється тим, що в межах мови науки існують деякі явища, яким складно дати характеристику, слідуючи традиційним уявленням про лексико-семантичні процеси. Іншими словами, одні і ті ж явища, іменовані одним і тим же терміном, різними авторами можуть бути зрозумілі і визначені по-різному [13].

Термін являє собою складну структуру: з одного боку, це лексична одиниця мови, до якої можуть бути застосовні всі характеристики слова або

словосполучення, а, з іншого боку, це знак, що відрізняється від лексичних одиниць тим, що він висловлює наукове поняття [15, с. 47].

Виходячи з цієї проблеми, зараз відсутнє загальноприйняте визначення поняття термін. За тривалий час вивчення особливостей терміна і термінології накопичилася значна кількість визначень поняття «термін» [4, с. 77].

У філософському енциклопедичному словнику знаходимо кілька різних визначень терміна: «Термін (від лат. Terminus - межа, кінець):

1) Ім'я з відтінком спеціального (наукового) його значення, що уточнюється в контексті будь-якої теорії або галузі знання.

2) В античній філософії – поняття, яке фіксує стійкі і вічні аспекти реальності на протиположності різноманітним і мінливим її почуттям, образам [4, с. 48].

Терміни – необхідна умова розвитку науково-технічного знання. Евристична роль терміна полягає, перш за все, в тому, що будучи знаком, що визначає в об'єкті щось спільне і закономірне, він обмежує різноманітність світу і тим самим стає інструментом пізнання [13, с. 17].

Термін – це одиниця історично сформованої термінологічної системи, що визначає поняття та його місце в системі інших понять, виражається словом або словосполученням, служить для спілкування людей, пов'язаних єдністю спеціалізації, належить до словникового складу мови й підпорядковується її законам.

Розглядає термін як слово або підрядне словосполучення, що має спеціальне значення, виражає і формує професійне поняття та вживається в процесі пізнання і освоєння наукових та професійно-технічних об'єктів і стосунків між ними [13, с. 18].

Термін – це лексична одиниця, що функціонує в науковому тексті як мінімальний носій наукового знання, а також як елементарна номінативна одиниця-знак, за якою на основі домовленості закріплено наукове поняття, обмежене визначенням [6, с. 20].

Різноманіття дефініцій поняття «термін» насамперед пояснюється відсутністю чітко визначених його характерних ознак, в результаті чого кожен науковець розуміє це явище по-своєму [6, с. 20].

Термін, зберігаючи зовнішній вигляд слова, відмежовується від нього своїм змістом, тобто у терміна на першому місці його зміст, а форма, на ранніх етапах його творення, може бути нечіткою, неуставленою, потребує уточнення [25, с. 83]. Терміни, що позначають поняття окремих конкретних галузей науки або техніки, об'єднуються у спеціальні термінологічні системи (термінології) з властивими їм закономірностями внутрішньої організації, взаємовідношень між відповідними номінативними одиницями.

У статті «Українська літературна мова в її термінологічній розбудові», характеризуючи термін як елемент загальнолексичної системи, в якій він народився або якою засвоївся, та виходить на стандарт у результаті частоти вживання у певній фаховій сфері, основним критерієм визначення вважають зручність термінологічної моделі та словотворчу гнучкість [20].

З теоретичної точки зору, можливість перекладу терміна з однієї мови на іншу означає, що у терміна в мові-джерелі визначено чіткий еквівалент, тобто інваріант в іншій мові. Отже, переклад терміна не повинен залежати від контексту. Проте на практиці ситуація часто зовсім інша: словники дають численні варіанти перекладу того чи іншого терміна, що, звичайно, суперечить вимозі однозначності, проте пояснюється в першу чергу тим, що термінам гуманітарних наук часто притаманне авторське, індивідуальне розуміння терміна. При цьому вибір еквівалента може бути контекстуально зумовлений.

Першою класифікацією термінів за змістом, що використовується переважно у філософії, є поділ на терміни спостереження та теоретичні терміни. За термінами спостереження стоять класи реальних об'єктів, за теоретичними термінами – абстрактні поняття, що залежать від певної теорії, концепції. Такий поділ є достатнім на вирішення термінологічних проблем філософії (філософії науки), але на вирішення філософських проблем термінознавства доводиться побудувати більш дробову класифікацію, оскільки ступінь абстрактності понять,

позначених теоретичними термінами, різний: від філософських категорій до загальнонаукових і спеціальних наукових понять [12].

Другою класифікацією термінів за змістом – класифікацією по об'єкту назви – є розподіл їх у галузях знання чи діяльності, чи, інакше кажучи, за спеціальними сферами. Перелік цих сфер можна узагальнено представити так:

- наука, техніка, виробництво;
- економічний базис;
- надбудова [8].

На основі цієї соціологічної схеми, можна сформулювати перелік рубрик, які входять у класифікацію термінів у сфері знання.

У галузі науки існує група наукових термінів. Вона розпадається на стільки класів, скільки є наук на певному етапі науково-технічного прогресу, а в кожному класі фізичних, хімічних та інших термінів виділяється стільки угруповань (терміносистем), скільки існує різних незалежних теорій опису фізичних, хімічних та інших об'єктів та закономірностей. Що стосується відмінностей між так званою науково-технічною та суспільно-політичною термінологією, то політичні науки (теорія держави і права, міжнародні відносини та ін.), на одностайну думку фахівців, входять до числа суспільних наук, і, отже, політичні терміни включаються до безліч громадських термінів. Всі ці терміни позначають наукові поняття у тій мірі, як і науково-технічні терміни, різниця у тому, перші позначають поняття суспільних наук, а другі - поняття природничих і технічних наук [3].

У сфері виробництва та техніки функціонують технічні терміни. Це одиниці мови, що позначають машини, механізми, інструменти, операції. Технічні терміни відрізняються від наукових термінів насамперед меншою залежністю від концепцій людей, які їх використовують, хоча така залежність все одно існує. У наш час технічні терміни нерідко проникають і у власне наукові видання.

У сфері економічного базису та виробничих відносин, з одного боку, є терміни мови опису (у мовах політичної економії, конкретної економіки) та, з іншого, - терміни мови обслуговування економіки.

У межах надбудови виділяються:

- 1) адміністративно-політична сфера:
 - оборона,
 - юстиція,
 - зовнішні зносини та ін.
- 2) та соціально-культурна сфера:
 - охорона здоров'я,
 - наука,
 - культура,
 - освіта та ін.

В адміністративно-політичній сфері виділяються терміни мови управління, зокрема терміни діловодства, мови дипломатії, військових мов [13, с. 56].

До соціально-культурної сфери, окрім термінів суспільних наук (політекономії, соціології, етнографії), належить так звана суспільно-політична лексика. Суворе розрізнення термінів суспільних наук та суспільно-політичної лексики є важливим, зокрема, для побудови інформаційних мов [13].

Класифікація термінів за об'єктом називання всередині окремих областей знання є найбільш докладною класифікацією термінів. Третя змістовна класифікація термінів – за логічною категорією того поняття, яке позначається терміном. Виділяються терміни:

- 1) предметів:
 - ссавці,
- 2) процесів:
 - множення,
 - діловодство,
 - компресія;

- 3) ознак,
- 4) властивостей:
 - холодноламкість,
- 5) величин та його одиниць:
 - сила струму,
 - ампер.

Найбільший інтерес для термінознавців представляють лінгвістичні класифікації термінів як лексичних засобів для позначення понять. Лінгвістичні класифікації термінів ґрунтуються на ознаках термінів як слів або словосполучень певної мови. Класифікація за змістовною (семантичною) структурою дозволяє виділити терміни однозначні та багатозначні, тобто ті терміни, які мають два або більше значень у межах однієї терміносистеми.

Класифікація термінів за формальною структурою є дуже дрібною. Загальну класифікацію термінів доцільно проводити виходячи з їхньої морфолого-синтаксичної структури. При цьому зазвичай виділяються два основні типи термінів:

- терміни-слова
- та терміни-словосполучення [8, с. 70].

Класифікація термінів-слів у свою чергу здійснюється відповідно до морфемної структури слова. Виділяються такі терміни:

- б) непохідні:
 - тип,
 - образ,
 - ціль,
 - модель,
 - гра;
- 7) похідні:
 - оповідання,
 - декодування,

- стилістика,
- романтизм;
- 8) складні:
 - займенник,
 - атмосфера,
 - аеровокзал,
 - складовий розділ;
- 9) аббревіатури:
 - ККД,
 - ОЗ,
 - ООН [3].

Класифікація термінів за авторством відбиває соціологічний підхід до термінів. У цьому плані відомі колективні та індивідуальні терміни. Так, термін гелікоптер створив Л. да Вінчі.

За сферою використання виділяються:

- 1) універсальні (для багатьох споріднених областей),
- 2) унікальні (для однієї області)
- 3) та концепційно-авторські терміни.

Позначити межі поняття «військовий термін» досить нелегко, тому що сфера дії військової термінології дуже широка і багато загальноживаних термінів набувають у ній особливого, вузкого значення. Оптимальним визначенням вважатимемо таке визначення: «стійка одиниця синтетичної або аналітичної номінації, закріплена за відповідним поняттям у понятійно-функціональній системі певної сфери військової професії у значенні, регламентованому його дефініцією [8, с.33].

Також ми вважаємо за необхідне згадати в цьому параграфі про ті якості, які повинен мати військовий перекладач, а саме:

1. Військовий перекладач повинен мати високу морально-політичну свідомість і витримку, і навіть глибоке розуміння свого громадянського обов'язку та міжнародних завдань;

2. Військовий перекладач повинен мати високу професійну підготовку в найширшому значенні цього слова. Його знання мають бути у наступних сферах:

- оперативно-тактичні та військово-технічні дисципліни (для безпосередньої участі перекладача-референта у забезпеченні практично всіх сторін військової діяльності та життя військ);

- всебічну психологічну підготовку для відмінної роботи за умов можливого вогневого впливу;

- відмінну фізичну підготовку, а також наявність практичних навичок роботи на технічних засобах зв'язку, особливо в умовах перешкод та у складній напруженій обстановці.

3. Глибокі знання своєї рідної та іноземної мов, а також уміння правильно, грамотно та оперативно передавати цими мовами необхідну інформацію.

4. Найвільніше володіння військовою статутною мовою, що передбачає міцне знання та чітке розуміння змісту української та іноземної військової (оперативно-тактичної, командно-штабної та військово-технічної) термінології, військової справи та особливостей організації армій відповідних іноземних держав, їх стратегії, оперативного мистецтва та тактики, озброєння та бойової техніки.

5. Перекладач повинен бездоганно володіти в повному обсязі навичками всіх видів письмового та усного перекладу, які повинні забезпечувати вільне перемикання з однієї мови на іншу на основі вмілого використання знань, отриманих у галузі лексики, фразеології, граматики та стилістики обох мов [10, с. 66].

Визначимо найважливіші риси слів-термінів:

- співвіднесеність з окремим предметом і з поняттям;
- потреба у дефінуванні;
- формування індивідуальних, властивих окремим науковим поняттям;
- співвідношення значення терміна зі значеннями інших термінів у межах відповідної термінологічної системи;
- співвіднесеність з певною професійною діяльністю та ін. [10, с.53].

В слові-терміні на перший план виступає його об'єктивне значення, суб'єктивне ж, оцінне, або взагалі зняте, або його загасили. Системність – це одна з найважливіших особливостей термінологічної одиниці. Поняття «терміносистеми» в мовознавстві, вважаючись одним із фундаментальних понять термінознавства, постійно має на увазі наявність елементів, що входять до її складу, іншими словами, деякої структури її складових частин. Термінологічна система – це лінгвістична модель конкретної спеціальної галузі, яка існує поряд з логічною моделлю, яка представлена системою понять та системою визначень, що втілює логічну модель у систему словесних знаків [18, с.12].

До військової термінології належать слова, які, з одного боку, безпосередньо не позначаються військові терміни, але, з іншого боку, використовуються тільки у військових колах. Зазвичай, вони маловідомі серед звичайних (невійськових) громадян країни.

Наприклад:

- *boondocks* – джунгли;
- *behavior report* – лист (солдата) додому;
- *side arms* – столове приладдя.

Плюс у військовій термінології найчастіше використовуються різні іноземні запозичення, жаргонізми, емоційно-забарвлені елементи військової

лексики. Наприклад, *doughboy* (просторове слово) і *infantryman* (термін), обидва мають значення «піхотинець» [23, с.77].

Безперервний розвиток збройних сил є причиною постійної зміни складу військової лексики, вмирання тих чи інших слів, народження нових, зміна значень термінів. Дослідивши документ «FM 23-10 Підготовка снайперів» ("DOA Sniper Training (FM 23-10)"), в першу чергу для необхідності Армії США (і питання стосується не тільки снайперської справи), ми здатні позначити базові галузі функціонування військової термінології.

Сьогодні військова термінологія охоплює сферу розробки новітніх видів зброї:

- 1) насамперед ракетно-ядерних бойових систем:
 - *wire-guarded missile* – керована ракета;
 - *rocket-assisted projectile* – активно-реактивний снаряд;
 - *radioactive fallout* – зараження радіоактивними продуктами ядерного вибуху та інше,
- 2) радіоелектронних та інших технічних засобів:
 - *beam rider guidance* – наведення по променю;
 - *laser range finder* – лазерний далекомір;
 - *ambush detection device* – (технічний) засіб виявлення засідок);
- 3) терміни, пов'язані з реорганізацією з'єднань сухопутних військ та органів вищого управління:
 - *logistics operations center* – центр управління тилом;
- 4) терміни, пов'язані зі зміною деяких принципових положень (доктрин) у тактиці та оперативному мистецтві:
 - *electronic countermeasures* – електронна протидія [10, с.56].

Варто також мати на увазі, що існує певна різниця між військовою термінологією, що вживається в Англії та США. Можна позначити кілька причин для цього:

- специфічні особливості організації,

- тактики військових сил цих країн,
- озброєння,
- а також відмінності американського та англійського діалектів, що існують в цілому.

Наприклад, таке слово, як «з'єднання» або «об'єднання» в Америці висловлять як «large unit», а в Англії як «formation»; інший вислів «general staff» у США перекладається як «загальна частина штабу», а у Великій Британії воно має значення «оперативно-розвідувальна частина штабу». Також є відмінності і у військових званнях, особливо це помітно в термінології з організації. Наведемо приклад: «Secretary of Defense» у США означає «Міністр Оборони», а у Великій Британії ця посада звучить як «Defence Minister». Існують також виняткові терміни для кожної з країн, що не мають аналогів в інших державах. Наприклад, США це Chief of Staff - «начальник штабу (виду збройних сил)», а Англії можемо згадати commandos - «десантно-диверсійні частини «командос»). Зрозуміло, до англійської військової лексики також включаються суто індивідуальні терміни військ Канади, Австралії та інших країн, які розмовляють англійською [18, с. 140].

Частка сучасних іноземних запозичень в англійській військовій лексиці невелика. Більшість із них запозичено німецькою та французькою мовами. Існують також запозичення з інших мов, зокрема східних мов, які, як правило, використовуються в розмовній мові та народних мовах. Приклади:

- *bunker*,
- *flak (jacket)*.

Терміни словосполучень створюються шляхом додавання до терміну, що означає загальну концепцію, конкретизують функції отримання концепцій видів, безпосередньо з джерелом. Такі терміни фактично є складеним визначенням, яке надає цьому поняттю більш загальну і одночасно специфічну особливість. Таким чином, формуються конкретні термінологічні гнізда, що охоплюють численні різновиди цього явища.

За кількістю компонентів ці терміни поділяються на два, три, чотири або більше компонентів, наприклад:

- *intelligence officer,*
- *career management field,*
- *dual purpose improved conventional munition,*
- *multi-integrated laser engagement system i in.*

Нарощування компонентів може бути продовжено, але з великою кількістю компонентів семантично-синтаксичні посилення всередині термінології порушуються і комбінація розпадається на дві або більше окремих комбінацій. Тому щоб зберегти семантично-синтаксичні посилення в комбінації, прийнято комбінувати окремі компоненти з дефісом або розділяти комою:

- *landing craft, infantry – флагманський десантний корабель.*

У термінах-словосполученнях граматичне оформлення може виражатися:

1) суфіксами:

- *motionless position,*
- *protective equipment;*

2) прийменниками:

- *system of axes,*
- *system of conductors;*

3) закінченнями:

- *multiple-integrated system,*
- *noncommissioned officer;*

4) а також являти собою нефлексивну атрибутивну конструкцію:

- *rifle division,*
- *night observation.*

Підіб'ємо проміжні підсумки: військові терміни, крім інших термінологічних критеріїв, характеризуються особливими сферами функціонування, а ці області, як і дефінітивна функція і системність, є ознакою,

що дозволяє віднести той чи інший термін чи цілу фразу до розряду саме військових термінів.

2.2. Військовий термін у системі фахових мов, його структурно-семантичні характеристики

Військова термінологія є складним, надзвичайно динамічним об'єктом вивчення і є найбільш мобільною частиною військової субмови. Утворення нових термінів може бути зумовлено появою нової зброї, військової техніки, освоєнням нових методів ведення війни або реорганізацією збройних сил. Переважаючим способом формування своєрідного термінологічного конкретно військового словникового дискурсу власне є дво- і трикомпонентні термінологічні специфічні сполучення, що складаються з ядерного елемента, що вказує на родову ознаку поняття і тематичної групи, і атрибутивної хвороби, що передає відмінну видову властивість. концепції, яка для всіх намірів і цілей є досить важливою.

Військові терміни можуть мати різну структуру. За тим, скільки слів у складі терміна, виділяють: терміни слова (іншими словами, однослівні чи моноксемні терміни). До них можуть відноситися і досить складні терміни, які були утворені шляхом складання основ слів і які мають дефісне або злите написання. Також виділяють терміни-словосполучення (іншими словами, складові, багатоконпонентні терміни). Складові терміни описують наступним чином: це поєднання слів, які мають структурну і семантичну єдність і є розчленованою термінованою номінацією». Для того, щоб зрозуміти, розглядати фрази/словосполучення як єдину номінативну одиницю, визначають його використання для найменування одного поняття [22, с.112].

З точки зору проблеми розуміння та перекладу військові терміни можна поділити на три групи:

1. Терміни, що позначають реалії іноземної дійсності, ідентичні до реалій української дійсності. Наприклад:

- *field hospital* – польовий госпіталь,
- *chief of staff* – начальник штабу,
- *recoil brake* – гальмо відкату.

Розуміння та переклад термінів цієї групи не складають особливої складності. У цьому випадку можливі такі варіанти перекладу:

1) Як еквівалент використовується український термін, форма якого пов'язана з формою англійського терміна (так звані міжнародні терміни), наприклад:

- *army* – армія,
- *division* – дивізія,
- *general* – генерал.

2) Як еквівалент використовують український термін, форма якого не пов'язана з формою англійського терміна. Наприклад:

- *rifle* – гвинтівка,
- *company* – рота.

3) Багатоконпонентний англійський термін, що складається з кількох слів, перекладається українським терміном, компоненти якого збігаються за формою та значенням з відповідними компонентами англійського терміна. Наприклад:

- *antitank artillery* – протитанкова артилерія,
- *recoil brake* – гальмо відкату.

4) Загальне значення багатоконпонентного англійського терміна повністю збігається зі значенням аналогічного українського терміна, але окремі його компоненти від компонентів українського еквівалента. Наприклад:

- *field equipment* – похідне спорядження,
- *flame thrower* – вогнемет,
- *mine detector* – міношукач.

2. Терміни, що позначають реалії іноземної дійсності, але мають загальноприйняті українські термінологічні еквіваленти. Наприклад:

- *Air National Guard* – національна гвардія ВПС,
- *Territorial Army* – територіальна армія,
- *headquarters i headquarters company* – штаб і штабна рота.

Адекватне переведення таких термінів досягається шляхом підбору відповідних українських аналогів шляхом адекватної заміни. Наприклад:

- *delaying resistance* – маневрена оборона,
- *fire base* – вогнева група,
- *classified information* – секретні відомості,
- *articles of war* – положення про військово-судове діловодство та дисциплінарні стягнення [24, с.107].

Велике значення при перекладі термінів цієї групи набуває контексту, який дозволяє вивести загальне значення терміна із значень його компонентів.

3. Терміни, що позначають реалії іноземної дійсності, що не мають загальноприйнятих українських термінологічних еквівалентів. Наприклад:

- *alert hangar* – ангар вильоту по тривозі.

Переклад цих термінів становить найбільші труднощі, оскільки правильний переклад може бути зроблено без ретельного, часом навіть етимологічного аналізу його компонентів. Зазвичай переклад цієї групи термінів досягається за допомогою:

- 1) Опису значення англійської мови. Наприклад:
 - *attack problem* – тактичне завдання ведення наступального бою,
 - *field study* – вивчення досвіду військ,
 - *ground time* – час перебування (літака) землі;
- 2) Дослівного перекладу. Наприклад:
 - *general staff* – загальний штаб,
 - *first lieutenant* – перший лейтенант,
 - *tactical Air Command* – тактичне повітряне командування;

- 3) Часткову або повну транслітерацію. Наприклад:
 - *master sergeant* – майстер-сержант;
- 4) Транслітерації та дослівного перекладу. Наприклад:
 - *chief master sergeant* – головний майстер-сержант,
 - *Texas tower* – техаська вежа;
- 5) Транскрибування. Наприклад:
 - *ensign* – енсин,
 - *captain* – каптен,
 - *commander* – командир;
- 6) Транскрибування та перекладу. Наприклад:
 - *warrant officer* – уорент-офіцер [35, с.123].

Процес словотвіру термінів не відрізняється від традиційних правил словотворів в англійській мові. Існують такі групи методів:

- морфологічні,
- лексико-семантичні,
- запозичення (як з інших галузей науки, так і з інших іноземних мов)

плюс способи, засновані на словосполучення [36, с.145].

Перший етап дослідження – утворення простих/однослівних термінів.

1) Афіксація – це процес утворення нових однослівних термінів через додавання до кореневої основи афіксів (а саме, префіксів та суфіксів).

Наприклад:

- *recoilless* (суфікс *-less*),
- *armorers* (суфікс *-er*),
- *countersniper* (префікс *counter-*),
- *to debrief* (префікс *de-*).

2) Словоскладання – це процес утворення термінів, коли нове слово утворюється шляхом додавання двох або трьох основ різних слів. В даному випадку можливе як злите написання слів, так і написання слів через дефіс.

Наприклад:

- *battlefield* (*to battle* + *field*),
- *rifleman* (*rifle* + *man*),
- *field-expedient* (*field* + *expedient*).

3) Конверсія – це процес утворення термінів, при якому деякі вже існуючі слова, не видозмінюючи своєї вихідної форми, набувають значення зовсім іншої частини мови. У такий спосіб від іменників утворюються дієслова або навпаки. Наприклад:

- *mortar* – *to mortar*,
- *shell* – *to shell*,
- *rocket* – *to rocket*,
- *to intercept* – *intercept*.

4) Скорочення – це процес утворення термінів (мабуть, один із найпоширеніших у морфології), при використанні якого відбувається відпаданню/скорочення деякої частини графічної форми слова або його звукової оболонки. Цей метод один із найпопулярніших і найпоширеніших у військовій справі, оскільки специфіка військової діяльності така, що «що коротше – то краще». Зрозуміло, важливо, щоб повноту сенсу при цьому термін не втратив. Безліч військових термінів шляхом скорочення набувають нового статутного варіанта його скороченого написання. Але подібне вживання скорочень у листах саме по собі не є якимось словотвором (скоріше, це життєва зручність для військових), оскільки в таких випадках з'являються не нові слова, а скоріше спеціальна умовна система позначення (зрозуміло, певною мірою мотивована тими чи іншими обставинами). Згадувати про те, що був утворений новий термін шляхом скорочення можна лише тоді, коли воно вживається не тільки в письмовій, а й у усній мові, а також у документах, в яких звичайні скорочення не є нормою, і це використання відбувається як синонім повноцінного слова [35, с.51].

Скорочення бувають графічні та лексичні, залежно від їх реалізації у мовленні та безпосереднього виду комунікації. Графічні скорочення

використовуються тільки в письмовій мові. У усній формі їх замінюють «повноцінні» аналоги.

Наприклад:

- *FA – Field Artillery.*

Лексичні скорочення мають на увазі усічення, аббревіатури та складноскорочені слова. Аббревіатури, у свою чергу, поділяються на акроніми та звуко-літерні аббревіатури. Звуко-літерні аббревіатури – це лексичні одиниці, що реалізуються в мовленні алфавітними найменуваннями букв.

Наприклад:

- *MG – machine gun,*
- *MP – military police.*

Акроніми – це лексичні одиниці, які реалізуються в мовленні відповідно до норми вимови, прийнятої для традиційних слів.

Наприклад:

- *FEBA – Forward Edge of Battle Area,*
- *ROAD – Reorganized Objective Army Division [35, с.176].*

Наведемо ще кілька прикладів скорочень, утворених саме шляхом відсікання/відпаданя тієї чи іншої частини слова:

- *(para)chute,*
- *dia(meter),*
- *arty(artillery) – усічення деякої частини основи;*
- *shelrep (shelling report),*
- *medevac (medical evacuation) – складання частин двох основ слів;*
- *BDU (battle dress uniform),*
- *ALICE (all-purpose lightweight individual carrying equipment) –*

аббревіатури.

Поряд із скороченнями в англійській військових матеріалах для позначення зразків озброєння та бойової техніки широко використовуються

умовні індекси (літерні та цифрові) позначення та умовні знаки, які можуть спричинити певні труднощі при перекладі. Система умовних індексних позначень затверджується для всіх видів збройних сил США та використовується для маркування керованих, некерованих та дослідницьких ракет, літальних апаратів важчих та легших за повітря, радіоелектронного обладнання та різних видів боєприпасів, озброєння та бойової техніки. Наприклад, індексне позначення СН-47А розшифровується так:

- С – вантажний,
- Н – вертоліт,
- 47 – номер конструкції,
- А - перша модифікація.

Не варто забувати також про те, що за підсумками усічень в усній мові, як правило, стилістичне забарвлення терміна теж змінюється. У всякому разі, на самому початку новий термін може мати на ладі дещо фамільярне забарвлення, але згодом дане забарвлення, як правило, досить швидко зникає, наприклад:

- *plane – airplane.*

Багато скорочень перетворюються на звичайні слова і взагалі не сприймаються, як скорочення від деякого повного терміна (наприклад, *radar*).

7) Зміна значення терміна. Цей спосіб словотвору виходить з перенесення значення з урахуванням подібності деяких ознак дій, явищ, властивостей, предметів з інших галузей військової справи чи інших сфер соціальної діяльності, техніки, науки та інше. Наприклад:

- *to brief* (юридично це слово означає «вказувати клієнту на якісь особливості ведення його справи адвокатом») – «давати інструктаж перед бойовим вильотом» (у Збройних Повітряних Службах) – «ставити завдання, інструктувати» (у Збройних Силах загалом);
- *rappelling*: «спуск з гори по канату» (загалом) – «висадка десанту по канату з вертольота в режимі висіння» (збройними силами)

- *extraction* – екстракція (гільзи); витягування техніки, що застрягла; вивіз десантних підрозділів із тилу супротивника (після виконання завдання);
- *acquisition* – придбання; виявлення та засікання цілей;
- *surveillance* – спостереження, розвідка спостереженням; спостереження за допомогою технічних засобів (радіолокаційних станцій, інфрачервоної техніки, тепlopеленгаторів та інше) [36, с.111].

8) Запозичення. У сучасній англійській військовій лексиці не велика частка запозичених термінів. Якщо вони й присутні, то це зазвичай «вихідці» з французької чи німецької термінології. Також присутні запозичення і з інших мов, наприклад, східних, які зазвичай використовуються лише в розмовній мові чи просторіччі. Наприклад:

- *bunker*,
- *flak (jacket)* [36, с.136].

Другий етап дослідження – утворення складних/багатокомпонентних термінів. Терміни-словосполучення утворюються через процес додавання до терміну, який позначає родове поняття, що конкретизують ознак для того, щоб отримати в результаті видові поняття, безпосередньо пов'язані і вихідним варіантом. Подібні терміни – це за фактом згорнуті визначення, які підводять певне поняття під більш загальне і водночас вказують його специфічну ознаку. Саме таким способом виходять своєрідні термінологічні гнізда, які охоплюють безліч різновидів явища, що позначається.

За кількістю складових елементів дані терміни можуть бути двох, трьох-, чотирьох-і навіть більш складові, наприклад:

- *intelligence officer*,
- *career management field*,
- *dual purpose improved conventional munition*,
- *multiple- integrated laser engagement system i in*.

Нарощування складових елементів можна продовжувати, але якщо таких елементів занадто багато, семантико-синтаксичні зв'язки всередині даного

термінологічного ряду починають порушуватися, і це поєднання неминуче розпадається на два або навіть більш окремих частин, утворюючи нові словосполучення. Саме за цією логікою всередині поєднання окремі логічні зв'язки прийнято розділяти комою або дефісом. Наприклад:

– *landing craft, infantry* – *флагманський десантний корабель* [35, с.312].

У термінах-словосполученнях суто граматичне оформлення може бути виражене такими способами:

1) суфіксами:

- *motionless position,*
- *protective equipment;*

2) прийменниками:

- *system of conductors,*
- *system of axes;*

3) Закінченнями:

- *multiple-integrated system,*
- *noncommissioned officer;*

4) нефлексивною атрибутивною конструкцією:

- *rifle division,*
- *night observation.*

Підіб'ємо невеликий проміжний підсумок: нами були розглянуті базові структурно-семантичні характеристики військової термінології, а також способи її утворення на лексико-семантичному та морфологічному та синтаксичному рівнях.

2.3 Класифікація військової термінології

Класифікація займає важливе місце у кожній науці. Значення класифікації для термінологічної діяльності є надзвичайно важливим. Оскільки саме за рахунок класифікації демонструється структура певної сфери діяльності, яка розкриває її специфіку. Класифікація об'єктів сфери, яка досліджується є традиційним методом пізнання.

Класифікація термінів базується на особливих їх ознаках, таких, як:

- зміст,
- структура,
- функції тощо.

На нашу думку, класифікація може існувати у будь-якій науці, області знань або сфері діяльності людини. Лінгвістичні класифікації термінів базуються на ознаках термінів, як слів або словосполучень конкретної мови. Прикладом може слугувати:

1) класифікація за змістовою (семантичною) структурою, яка дозволяє виділити терміни однозначні та багатозначні, тобто ті терміни, які мають два або більше значень у рамках однієї терміносистеми;

2) класифікація за сферою використання:

- універсальні (для багатьох споріднених областей),
- унікальні (для однієї області)
- та концептуально-авторські терміни;

3) історико-лексикологічна класифікація термінів, створена для кожної епохи, у якій фігурують терміни-архаїзми та терміни-неологізми [28, с. 158].

Залежно від ступеня спеціалізації значення Білозерська Л. П. поділяє терміни на три групи:

1. Загальнонаукові терміни – терміни, які вживаються практично у всіх галузевих термінологіях, напр. система, тенденції, закон.

2. Міжгалузеві терміни – терміни, які використовуються в кількох споріднених або віддалених галузях. Напр. економічна наука має термінологію, спільну з іншими соціальними, природничими науками: амортизація, приватна власність.

3. Вузькогалузеві терміни – терміни характерні лише для певної галузі, напр. : лімінг, чип [3, с. 22-23].

Д. Лотте розподіляв терміни на наступні категорії:

- предмети,
- процеси (явища),
- властивості
- та величини.

Можна дещо розширити вищезазначену класифікацію та поділяє терміни на такі, що позначають:

- предмети,
- процеси,
- стани,
- режими,
- властивості,
- величини,
- одиниці вимірювання,
- науки та галузі,
- професії,
- заняття [22, с. 19].

На нашу думку, військові терміни також можуть класифікуватися за вищезазначеними категоріями. Військова термінологія, так само, як і військова справа загалом розподіляється на окремі області, тому виділяють:

- тактичну,
- військово-організаційну,
- військово-технічну термінологію за родами військ та видами збройних сил.

Також можна виокремити наступні групи військових термінів, розподілені за тематичною ознакою:

- військові команди (Струнко!);
- військово-технічні терміни (радіолокаційний далекомір);
- оперативно-тактичні терміни (бойовий порядок);
- військово-адміністративні терміни (дивізійний округ);
- військово-топографічні терміни (розвідка місцевості);
- військово-інженерні терміни (понтонно-переправні засоби);
- військово-медичні (евакуація поранених);
- авіаційні (протиповітряна оборона) тощо [27, с. 31].

Потрібно розрізняти терміни тактичні, організаційні, військово-технічні, терміни, які відносяться до різних родів військ та видів збройних сил тощо. Це все різні сфери військових знань та діяльності, для кожної з яких характерна своя термінологія, в межах кожної із них значення терміну цілком однозначне [28, с. 83].

Ми б хотіли запропонувати нову класифікацію військових термінів за тематикою, відповідно до видів та родів Збройних Сил:

1) Терміни Сухопутних військ (включають терміни: механізованих, танкових, аеромобільних, ракетних та інших військ):

- *tank brigade* – танкова бригада,
- *field artillery* – «польова артилерія»;

2) Терміни **військово-морських** Сил (включають терміни надводних, підводних сил, морської піхоти, морської авіації тощо):

- *landing craft* – десантний корабель,
- *scout cruiser* – крейсер-скаут;

3) Терміни **військово-повітряних** Сил (включають терміни винищувальної, розвідувальної, штурмової, бомбардувальної, військово-транспортної авіації тощо):

- *Chief Master Sergeant of the Air Force* – головний майстер-сержант Повітряних сил (США),

- *bomber* – бомбардувальник;
- 4) Терміни військ зв'язку:
 - *timelines of establishing communication* – своєчасність встановлення зв'язку;
 - *signal operations center* – вузол зв'язку;
- 5) Терміни інженерних військ:
 - *combat engineer support* – інженерне забезпечення бойових дій;
 - *entrenchment* – фортифікаційне обладнання (рис.2.1.).

Рис. 2.1. Класифікація військових термінів за тематикою, відповідно до видів та родів Збройних Сил

Цікаво, що з точки зору труднощів розуміння та перекладу розподіляють військові терміни на три групи:

1. Терміни, які позначають реалії іноземної дійсності, ідентичні реаліям дійсності рідної країни, наприклад:

- *public safety* – громадська безпека.

Розуміння та переклад термінів даної групи не викликає проблем. Можливі наступні способи перекладу:

1) в якості еквівалента виступає термін, форма якого пов'язана з формою англійського терміну, так звані інтернаціональні терміни:

– *battery* – батарея;

2) в якості еквівалента виступає термін, форма якого не пов'язана з формою англійського терміну:

– *colonel* – полковник;

3) багатоконпонентний англійський термін, який складається з декількох слів, перекладається терміном, компоненти якого співпадають за формою та значенням з відповідними компонентами англійського терміна, наприклад:

– *mechanized brigade* – механізована бригада;

4) загальне значення багатоконпонентного англійського терміну повністю співпадає зі значенням відповідника, проте окремі його компоненти відрізняються:

– *prone position* – положення лежачи.

2. Терміни, які позначають реалії іноземної дійсності, відсутні в країні проживання, проте вони мають загальноприйняті термінологічні еквіваленти, наприклад:

– *Quadrennial Defense Review* – чотирирічний оборонний огляд (програма реформування та розвитку ЗС США).

Адекватний переклад таких термінів досягається шляхом підбору відповідних аналогів шляхом адекватної заміни. Важливе значення при перекладі термінів даної групи має контекст, який допомагає вивести загальне значення терміна із значень його компонентів.

3. Терміни, які позначають реалії іноземної дійсності, відсутні в дійсності рідної країни і не мають загальноприйнятих термінологічних еквівалентів, наприклад:

– *alert hangar* – ангар вильоту по тривозі.

Переклад таких термінів представляє найбільшу складність оскільки правильний переклад не може бути здійснений без детального аналізу значення компонентів.

Переклад таких термінів забезпечується шляхом:

- 1) опису значення англійського терміну, наприклад:
 - *attack problem* – тактична задача по веденню наступального бою;
- 2) дослівного перекладу, наприклад:
 - *first-lieutenant* – перший лейтенант;
- 3) часткової або повної транслітерації, наприклад:
 - *master sergeant* – майстер-сержант;
- 4) транслітерації та дослівного перекладу, наприклад:
 - *chief master sergeant* – головний майстер-сержант;
- 5) транскрибування, наприклад:
 - *ensign* – енсин;
- 6) транскрибування та перекладу, наприклад:
 - *warrant officer* – ворент-офіцер [26, с. 15–16].

На сьогоднішній день існує різноманіття поглядів на класифікацію термінів та військових термінів. Кожна із вищезазначених класифікацій є вагомим внеском у термінознавство і має право на існування, оскільки кожна окреслює певну конкретну особливість терміна.

Таким чином можна стверджувати, що термінологія є динамічною системою мови, яка постійно розвивається та потребує все нових розвідок. Військові терміни досліджені недостатньо, тому в перспективі очікують на додаткові опрацювання. Способом класифікації військових термінів, який відрізняє їх від загальноживаних термінів є класифікація за тематикою, тому ми надали власну класифікацію військових термінів, яка, на нашу думку, є актуальною в наш час. Також ми вважаємо, що класифікація з точки зору перекладу є практично важливою для військового перекладача, який постійно стикається з перекладом військових термінів у повсякденній діяльності.

ВИСНОВКИ до РОЗДІЛУ 2

Таким чином, ми проаналізували таке лінгвістичне явище, як військовий термін, з різних сторін. З погляду його структурно-семантичних характеристик, сфер його функціонування, способів його утворення та класифікації.

Найважливішою складовою військової підмови є дво- та трикомпонентні терміни. І тут спостерігається домінування матеріальної моделі формування термінів. Двокомпонентні терміни, завдяки здатності точно виражати передачу основного вмісту, відповідно до міжкомпонентної семантичної валентності та наявності регулярних відповідностей, не викликають великих труднощів, коли вони перекладаються українською мовою і тому належать до оптимальних лінгвістичних засобів висування у сучасній науці.

Термінологічна система, що складається з трьох або більше компонентів, набагато частіше характеризується структурною та морфологічною неузгодженістю компонентів у джерелі та перекладеній мові, а також відсутністю словникових еквівалентів, що передбачає звернення до трансверсальним перетворенням спрямованих на досягнення еквівалентності та адекватності перекладу.

Військові терміни, крім інших термінологічних критеріїв, характеризуються особливими сферами функціонування, а ці області, як і дефінітивна функція і системність, є ознакою, що дозволяє віднести той чи інший термін чи цілу фразу до розряду саме військових термінів.

На сьогоднішній день існує різноманіття поглядів на класифікацію термінів та військових термінів. Кожна із вищезазначених класифікацій є вагомим внеском у термінознавство і має право на існування, оскільки кожна окреслює певну конкретну особливість терміна.

Таким чином можна стверджувати, що термінологія є динамічною системою мови, яка постійно розвивається та потребує все нових розвідок. Військові терміни досліджені недостатньо, тому в перспективі очікують на додаткові опрацювання. Способом класифікації військових термінів, який

відрізняє їх від загальноживаних термінів є класифікація за тематикою, тому ми надали власну класифікацію військових термінів, яка, на нашу думку, є актуальною в наш час. Також ми вважаємо, що класифікація з точки зору перекладу є практично важливою для військового перекладача, який постійно стикається з перекладом військових термінів у повсякденній діяльності.

РОЗДІЛ 3. Методологія розроблення англо-українського довідника «військова справа»

3.1. Призначення словника та вихідні дані для його розробки

3.1.1. Призначення словника

Переклад термінів, а точніше, підбір аналогів термінам є одним із найскладніших завдань, що постають перед перекладачем та вченим. Точний переклад термінів багато в чому визначає якість перекладу, як і правильне використання термінів іншої мови вченими забезпечує продуктивну комунікацію.

Створення словника – комплексне завдання, що має на увазі системний підхід та чітко вироблену концепцію. Необхідним є визначення таких важливих аспектів, як:

- 1) тематична та аспектна орієнтація словника,
- 2) його призначення,
- 3) читач (студент та вчений-фахівець),
- 4) функція,
- 5) обсяг,
- 6) принципи відбору лексики,
- 7) систематизації понять
- 8) та гармонізація з термінами подібних галузей знань.

Все це необхідно зробити до початку відбору лексики для того, щоб розуміти, яким принципам слідувати і яку лексику відбирати.

Аспектна орієнтація словника – семантична – обумовлена тим, що у термінографії, на відміну від лексикографії, кількість аспектів опису лексики обмежена предметом дослідження.

Що стосується функції словника, як правило, вона визначається особливостями обраного пласта лексики. В даному випадку терміносистема «військова справа» знаходиться на стадії формування та швидкого розвитку, для даного етапу характерні достаток синонімів, багатозначність багатьох термінів, нестійкість значень і ін., найважливішим завданням в такій ситуації є інвентаризація лексики, з одного боку, але також систематизація та побудова впорядкованої терміносистеми, з іншого боку.

Вузькогалузевий навчальний словник, як правило, налічує не більше кількох сотень своїх термінів. У нашому словнику їх 100. Що стосується принципів відбору лексики, то як джерела використовувалися монографічні дослідження, присвячені темі «Віськова справа».

У словник включені терміни даної галузі (іменники та номінативні словосполучення), а також терміни, необхідні для розуміння основних процесів, що відбуваються в цій галузі, у зв'язку з тим, що словник є навчальним. Відмежування від термінів суміжних областей проводилося шляхом систематизації. У словнику допустимі терміни більшої протяжності, ніж словосполучення, що з функцією словника. Терміноїди, предтерміни та квазітерміни включені до термінологічного словника поряд з термінами, оскільки є єдиними найменуваннями спеціальних понять.

Важливим етапом створення будь-якого словника є етап систематизації лексики.

Важливим аспектом проектування словника є гармонізація термінологій. Необхідно зіставити національні системи термінів та впорядкувати варіанти перекладу. Як правило, між термінами різних мов немає повної еквівалентності, однак завдання термінолога максимально скоротити кількість варіантів перекладу і не включати в словник okazіональні варіанти.

Розглянувши концепцію словника та принципи відбору лексики, необхідно звернутися до композиції словника. Композицію словника прийнято розглядати на макро та мікрорівнях. Щодо макрокомпозиції, виділяються композиційні елементи словника, передбачається порядок розташування статтею,

визначається спосіб подання багатослівних одиниць, багатозначних та омонімічних термінів. На рівні мікрокомпозиції (рівень безпосередньо словникової статті) також необхідно:

- визначити формальні, асоціативні та прагматичні параметри,
- продумати апарат посилань та лексикографічні символи.

Концепція словника передбачає:

- алфавітний,
- пермутаційний порядок дотримання статей.

Спосіб подання багатослівних одиниць обумовлений призначенням словника навчальному словнику, де важлива швидкість знаходження терміна, видається виправданим подавати словосполучення окремими статтями. Багатослівні терміни наводять стільки разів, скільки в них значущих елементів, однак, переклад давати лише прямий форми, а в інверсних давати відсилання до прямої.

Що стосується такого прагматичного параметра, як вживаність, то вирішено було не включати okazіональні терміни та варіанти їхнього перекладу у словник.

Лексикографічні символи відповідають міжнародному стандарту «Лексикографічні символи та друкарські засоби, що рекомендуються для застосування у термінографії».

Таким чином, словник термінів предметної області «Військова справа» є необхідним та корисним інструментом для роботи студентів (бакалаврів та магістрантів), аспірантів та вчених, які цікавляться цією областю. Як було зазначено, до проектування словника необхідно підходити системно та послідовно, чітко визначивши та обмеживши об'єкт дослідження, цільову аудиторію та мету словника, важливим є детальне опрацювання мікрокомпозиції словника, враховуючи функції, обсяг та принципи відбору лексики. Тільки з огляду на всі ці чинники можна скласти словник раніше недослідженої у руслі термінографії предметної області.

3.1.2. Вихідні дані для розробки

Як базове джерело лексичного матеріалу для нашого словника ми скористаємося російсько-українсько-англійський військовий словник: Близько 20000 слів, В.Я. Карачун, І.А. Черненко, С.М. Чиж, О.О. Карачун (рис.3.1.).

Рис.3.1. Російсько-українсько-англійський військовий словник В.Я. Карачун, І.А. Черненко, С.М. Чиж, О.О. Карачун

Словник складається з трьох частин: власне російсько-українсько-англійського словника та українського й англійського покажчиків (реєстрів слів). Загальний обсяг словника – близько 20 тисяч слів. До словника входять слова-терміни і складені терміни, які являють собою сполуку двох, а інколи і більшої кількості слів з різних галузей військової справи. На всіх термінах проставлено наголос. Дано граматичну характеристику слів.

Словник зорієнтовано на широке коло користувачів:

- викладачів вищих військових навчальних закладів і військових ліцеїв,
- курсантів та ліцеїстів,
- військових усіх спеціальностей,
- інженерів,
- наукових та видавничих працівників і перекладачів.

Наступним джерелом є Словник військових термінів та скорочень (абревіатур). Воєнно-наукове управління Генерального штабу Збройних сил України (рис.3.2).

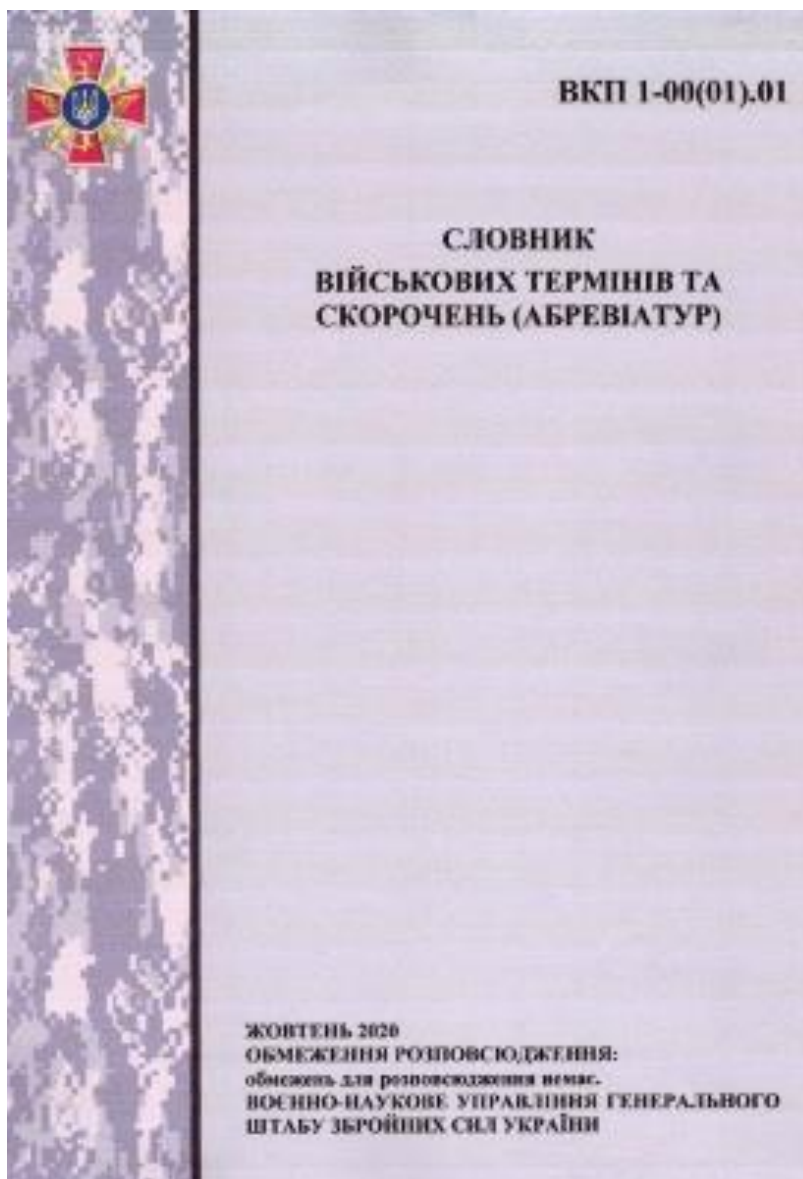

Рис.3.2. Словник військових термінів та скорочень (абревіатур)

Словник військових термінів та скорочень (аббревіатур) підготовлено з метою поступового впровадження в діяльність Збройних Сил України воєнної термінології держав – членів НАТО.

Словник розроблено для застосування на стратегічному рівні (Міністерство оборони України, Збройних Сил України та Державна спеціальна служба транспорту України).

У підготовці Словника взяли участь наукові та науково-педагогічні працівники Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України та Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського.

Словник складається з двох частин. Перша частина містить основні терміни та визначення у галузі національного воєнного мистецтва, що є аналогічними термінам з Доктрини збройних сил Сполучених Штатів Америки (JP I), та терміни, які не застосовуються у JP I. Друга частина Словника складається з термінів та глосарію JP I, перекладеними українською мовою. Така структура Словника дозволяє правильно розуміти та співставляти воєнну термінологію Збройних Сил України та держав – членів НАТО.

Третім допоміжним джерелом став Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України (до курсу «Українська мова за професійним спрямуванням»), М.П. Вовк, Р.С. Троцький, В.С. Молдавчук, О.В. Чуприна, О.А. Блінов, С.І. Шепель (рис.3.3.).

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ГВАРДІЇ УКРАЇНИ
Кафедра тактичної підготовки військ

СЛОВНИК ПРОФЕСІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
для майбутніх фахівців Національної гвардії України
(до курсу «Українська мова за професійним
спрямуванням»)

Київ, 2016

Рис.3.3. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України

У словнику зафіксовано найуживаніші поняття військової фахової термінології з проекцією на діяльність Національної гвардії України.

Окремим розділом подано термінолексеми сфери професійної військової комунікації. Метою видання словника фахової термінології майбутнього фахівця Національної гвардії України є:

- ознайомлення курсантів з основами фахової терміносистеми, що дозволить підвищити рівень їхніх професійних компетентностей, зокрема мовно-комунікативних умінь, лексичної і термінологічної культури,
- у процесі опанування нормативного курсу «Українська мова за професійним спрямуванням».

Адресовано майбутнім фахівцям Національної гвардії України, викладачам навчальних закладів військового спрямування, усім, хто цікавиться проблемами розвитку військової терміносистеми.

3.2. Вибір інструментарію для розробки

Для розробки нашого словника ми обрали програму Excel. Microsoft Excel є частиною програмного забезпечення Microsoft Office, яке використовується для підвищення продуктивності. Він також є одним із найбільш широко використовуваних програм у світі.

Елементи таблиць Microsoft Excel можуть включати наведені нижче елементи.

- Рядок заголовків. За замовчуванням таблиця містить рядок заголовків. Для кожного стовпця таблиці в рядку заголовків включено можливість фільтрації, що дозволяє швидко фільтрувати або сортувати дані.
- Обчислювані стовпці. Ввівши формулу в одну комірку стовпця таблиці, можна створити обчислюваний стовпець, до всіх інших комірок якого буде відразу застосована ця формула.
- Маркер зміни розміру. Маркер зміни розміру в правому нижньому куті таблиці дозволяє шляхом перетягування змінювати розміри таблиці (рис.3.4.).

А	В
Англійська	Українська
adjacent <i>adj</i>	суміжний; сусідній
adjacent contour	суміжна горизонталь
adjacent unit	сусідній підрозділ
adjudication	виршення у судовому порядку
Adjust, SLINGS!	Зброю – Припасувати! (команда)
administration (admin)	управління; адміністративне забезпечення; адміністративно-господарське управління; адміністративні питання
administrative classification	службова класифікація
administrative district office	управління адміністративного району (Берегової охорони США)
administrative movement	перевезення/пересування в умовах відсутності впливу противника
administrative operations	заходи адміністративно-господарської служби
administrative order (ADMNO)	наказ по тилу
administrative support unit	підрозділ тилового забезпечення
administrative unit commander	командир підрозділу, куди приписано військовослужбовця
Admission	вступ; зарахування
admission of new members	приймання нових членів
advanced <i>adj</i> .	поглиблений; просунутий; вдоскоалений
advanced conventional weapons systems	удоскоалені комплекси звичайного озброєння
advanced data link capability	пропускна здатність розширеного каналу передачі даних
advanced medium-range air-to-air missile (AMRAAM)	вдоскоалена КР середньої дальності класу „повітря-повітря”

Рис.3.4. Фрагмент таблиці Excel

Excel є деякі функції, які дозволяють ефективно працювати з даними таблиць:

- Використання структурованих посилань. Замість використання посилань на комірки, таких як A1 та R1C1, можна використовувати структуровані посилання, які вказують на імена таблиць у формулі.
- Забезпечення цілісності даних. Можна використовувати вбудовану функцію перевірки даних Excel. Наприклад, можна дозволити введення лише чисел або дат у стовпці таблиці.

3.3. Принципи відбору та систематизації лексики

Принципи розташування словникових одиниць і характер інформації про них безпосередньо зумовлюються типом і призначенням відповідної лексикографічної праці. У словнику може тлумачитися значення описуваних одиниць, з'ясуватися їхнє походження, наводитись інформація про правильність написання або вимови, подаватися переклад іншою мовою, висвітлюватися енциклопедична інформація про позначувані словами предмети,

явища, наукові поняття тощо. Будь-який словник у своїй основі має набір статей. Словниковою статтею є цілісний іменований інформаційний блок, присвячений одній темі, що виносить в назву статті. Таким чином, словники відображають культуру й мову народу та є джерелом правил її написання, вимови, наголошування тощо.

До мікроструктури відносять питання побудови словникової статті як окремої різнопланової системи всередині складної самостійної системи, якою є словник у цілому. Сюди включаються питання формату, обсягу, складу словникової статті, презентації, інформація про мовну одиницю, що описується в словнику. Елементарною одиницею будь-якого словника є словникова стаття. Словниковою статтею називається кожний окремо взятий об'єкт опису словника і віднесені до цього об'єкта словникові характеристики. Велика кількість словникових статей складає основний текст словника.

У процесі роботи з текстом словника в Microsoft Word нами було вироблено певний алгоритм, придатний упорядкування словника зі слів будь-якого тексту. Цей алгоритм становлять кілька суворо покровових дій. В першу чергу проводиться видалення будь-яких елементів форматування. Особливо це стосується використовуваних у текст таблиць: інформація, що міститься в них, була переведена нами у звичайний текстовий формат. На жаль, нам не вдалося автоматизувати цей процес, тому ми змушені були провести його вручну.

Після видалення елементів форматування була зроблена автозаміна розділових знаків. Розділові знаки, що зустрічаються в тексті посібника - крапки, коми, дужки, лапки, тире і ін. є перешкодою для швидкого створення словаря, тому що, по-перше, у будь-якому випадку повинні бути видалені згодом, по-друге, можуть створити додаткові труднощі, якщо після розділового знаку в електронному тексті не був використаний пробіл або символ абзацу. Всі розділові знаки, що зустрічаються в тексті, були замінені на пробіли за допомогою інструменту автозаміни. Для того щоб прибрати зайві прогалини, нами також були застосовані можливості автозаміни: була проведена автозаміна поєднань двох прогалин на один пробіл. Зважаючи на те, що в тексті посібника

іноді зустрічалися кілька прогалін, що стоять поруч, цей крок був повторений кілька разів до виведення повідомлення про відсутність елементів, що шукаються в тексті.

Завершальним кроком роботи в Microsoft Word стало впорядкування списку слів за зростанням (від А до Я). Наступний етап роботи над створенням словника полягав у видаленні з нього повторюваних слів. Щоб виконати це завдання, ми скористалися можливостями табличного процесора Microsoft Excel. Для виключення з тексту посібники слів, що повторюються, в цілому підходять ті ж способи, що й створення частотних словників з допомогою електронних засобів. Засобами Microsoft Excel нами було створено зведену таблицю (рис.3.5.).

19	advanced data link capability	пропускна здатність розширеного каналу передачі даних
20	advanced medium-range air-to-air missile (AMRAA)	вдосконалена КР середньої дальності класу „повітря–повітря”
21	advanced training	поглиблена підготовка
22	aerial	повітряний
23	aerial combat	повітряний бій
24	aerial photograph	аерофотознімок
25	aerial platform	ЛА-носії засобів ураження
26	aeronautical chart	аеронавігаційна карта
27	air assault adj.	повітряно-штурмовий
28	air assault unit	повітряно-штурмове утворення
29	air cavalry adj.	розвідувальний аеромобільний
30	air cavalry unit	розвідувальне аеромобільне утворення
31	air defense adj.	протиповітряна оборона (ППО); протиповітряний; зенітний
32	Air Defense Artillery (ADA)	зенітна артилерія (як рід військ)
33	air defense artillery (ADA) system	зенітний артилерійський комплекс
34	air defense artillery unit	зенітне артилерійське утворення
35	air defense guided missile system (AD GM sys)	зенітний ракетний комплекс (ЗРК)
36	air defense materiel	бойова техніка ППО
37	air defense support (AD spt)	забезпечення засобами ППО
38	air force	повітряна армія (як військове формування)
39	Air Force	Військово-повітряні сили (ВПС)
40	Air Force Officer Training School	школа підготовки офіцерів ВПС
41	Air Force War college	Військово-повітряний коледж (США)
42	air-based adj.	повітряного базування
43	air-based missile	КР повітряного базування
44	airborne adj.	повітрянодесантний
45	airborne unit	повітрянодесантне утворення

Рис. 3.5. Фрагмент словника

3.4. Труднощі розробки та можливі шляхи їх подолання

Упорядкування словників, в ідеалі, має бути орієнтоване на конкретну аудиторію. Частково проблему тлумачення можна вирішити за допомогою створення інтерфейсу словника. Імовірно, своєрідною «мовою-посередником» може бути англійська мова – як досить розвинена і найпоширеніша у світі. Проте, по-перше, кошти англійської можуть виявитися недостатніми, по-друге, використання «мови-посередника» може спричинити виникнення нових труднощів лінгвістичного характеру. Набагато найкращим рішенням буде

створення мультимовного інтерфейсу словника типу «українська – рідна мова користувача».

Безумовно, очевидні недоліки такого підходу: збільшення обсягу словника без розширення словникової бази як такої, трудомісткість і необхідність залучення фахівців-перекладачів та/або широкого кола носіїв мови. Проте з огляду на специфіку створюваного нами словника, залучення носіїв мови є доцільним з погляду методологічної основи роботи, оскільки розширює можливості використання словника у навчанні.

Очевидно, що головна мета словника – швидко і наочно продемонструвати учням, студентам або фахівцям з цієї галузі переклад слова, а також особливості використання слова у мові. В електронному словнику для ілюстрування можуть бути задіяні різні можливості, зокрема:

- тлумачення значення. Крім того, у службових слів (часток, прийменників) немає лексичного значення, тому доцільно виділяти функції;
- використання картинки – графічного зображення, дає асоціативне сприйняття значення слова. Проте часто можливі неоднозначні та суб'єктивні ілюстрації. Не можна також забувати, що можливі деякі культурологічні «несупадіння» сприйняття таких ілюстрацій;
- приклади використання слова у словосполученнях та реченнях – тут проблемою може стати недостатнє володіння мовою;
- додаткові пояснення методичного характеру.

Особливості ілюстрування кожної конкретної словникової одиниці багато в чому залежать від того, в які семантичні поля може бути включене дане слово, чи воно відноситься до активного словникового запасу чи ні, наскільки близькі можуть бути підібрані до нього синоніми та антоніми. Оскільки навряд чи можна виробити єдині правила ілюстрування семантики лексем у словниковій статті електронного словника, важливим чинником успішного функціонування словника є здатність розробника до асоціативного мислення, і навіть аналіз вже існуючих рішень.

ВИСНОВКИ до РОЗДІЛУ 3

Таким чином, у третьому розділі ми визначили методологію розроблення англо-українського довідника «Військова справа». Визначили призначення словника та вихідні дані для його розробки. словник термінів предметної області «Військова справа» є необхідним та корисним інструментом для роботи студентів (бакалаврів та магістрантів), аспірантів та вчених, які цікавляться цією областю. Як було зазначено, до проектування словника необхідно підходити системно та послідовно, чітко визначивши та обмеживши об'єкт дослідження, цільову аудиторію та мету словника, важливим є детальне опрацювання мікрокомпозиції словника, враховуючи функції, обсяг та принципи відбору лексики. Тільки з огляду на всі ці чинники можна скласти словник раніше недослідженої у руслі термінографії предметної області.

Описали вибір інструментарію для розробки та принципи відбору та систематизації лексики. Для розробки нашого словника ми обрали програму Excel. Microsoft Excel є частиною програмного забезпечення Microsoft Office, яке використовується для підвищення продуктивності. Він також є одним із найбільш широко використовуваних програм у світі. У процесі роботи з текстом словника в Microsoft Word нами було вироблено певний алгоритм, придатний упорядкування словника зі слів будь-якого тексту. Цей алгоритм становлять кілька суворо покрокових дій.

Також описали труднощі розробки та можливі шляхи їх подолання. Очевидно, що головна мета словника – швидко і наочно продемонструвати учням, студентам або фахівцям з цієї галузі переклад слова, а також особливості використання слова у мові. В електронному словнику для ілюстрування можуть бути задіяні різні можливості, зокрема: тлумачення значення. Крім того, у службових слів (часток, прийменників) немає лексичного значення, тому доцільно виділяти функції; використання картинки – графічного зображення, дає асоціативне сприйняття значення слова. Проте часто можливі неоднозначні та суб'єктивні ілюстрації. Не можна також забувати, що можливі деякі

культурологічні «несупадіння» сприйняття таких ілюстрацій; приклади використання слова у словосполученнях та реченнях – тут проблемою може стати недостатнє володіння мовою; додаткові пояснення методичного характеру.

Особливості ілюстрування кожної конкретної словникової одиниці багато в чому залежать від того, в які семантичні поля може бути включене дане слово, чи воно відноситься до активного словникового запасу чи ні, наскільки близькі можуть бути підібрані до нього синоніми та антоніми. Оскільки навряд чи можна виробити єдині правила ілюстрування семантики лексем у словниковій статті електронного словника, важливим чинником успішного функціонування словника є здатність розробника до асоціативного мислення, і навіть аналіз вже існуючих рішень.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у першому пункті першого розділу ми дослідили історію розвитку комп'ютерної лексикографії. Комп'ютери почали використовувати в лексикографії в 1960-х роках. Електронні словники стали популярними через розширені можливості пошуку, швидкості, простоти та зручності використання, доступності та компактності. В наш час їх застосовують в таких сферах людської діяльності, як наукова, навчальна, професійна, тому дослідження в галузі вітчизняної комп'ютерної лексикографії є перспективним напрямком для подальших наукових розвідок.

Другий пункт першого розділу присвячено актуальним питанням комп'ютерної лексикографії. Лексикографічна наука будується на суворій відповідності лінгвістичної теорії, її законам і принципам, лексикографічна практика як мистецтво є окремим літературним жанром, де не останню роль грає майстерність і талант автора – творця словника. Основними завданнями лексикографії є:

- переклад,
- викладання рідної та іноземної мов,
- комп'ютерні, інформаційно-пошукові системи,
- культурологія,
- етнографія,
- проблеми професійного спілкування,
- соціологія,
- психологія та багато інших.

Зміст поняття «лексикографія» включає як теоретичну лексикографію, що включає теорію та історію створення словників, так і практичну лексикографію, що полягає в безпосередньому створенні словників або первинних словникових матеріалів.

Третій пункт першого розділу розкриває перспективи розвитку комп'ютерної лексикографії. Лексикографія розширює свою роль, вирішуючи як лексикографо-прикладні, а й інформаційно-пізнавальні методологічні завдання. Сьогодні словникова наука лежить на стику інформаційної технології: комп'ютерного мовознавства, практичних наукових експериментів, загальної та педагогічної лінгвістики.

Лексикографи повинні брати до уваги фундаментальні лексикографічні аспекти, а також навчитися розуміти технологічні та операційні проблеми, властиві новим медіа. Крім технічних питань, з нашої точки зору, виникатимуть питання теоретичного та методологічного характеру. Отже, основні терміни комп'ютерної (і традиційної) лексикографії потребують уточнення, як і загальна типологія словників. Крім того, може постати питання про створення нових типів електронних словників для обслуговування нових галузей філологічних знань або існуючих, але відносно молодих дисциплін.

У другому розділі ми проаналізували таке лінгвістичне явище, як військовий термін, з різних сторін. З погляду його структурно-семантичних характеристик, сфер його функціонування, способів його утворення та класифікації.

Найважливішою складовою військової підмови є дво- та трикомпонентні терміни. І тут спостерігається домінування матеріальної моделі формування термінів. Двокомпонентні терміни, завдяки здатності точно виражати передачу основного вмісту, відповідно до міжкомпонентної семантичної валентності та наявності регулярних відповідностей, не викликають великих труднощів, коли вони перекладаються українською мовою і тому належать до оптимальних лінгвістичних засобів висування у сучасній науці.

Термінологічна система, що складається з трьох або більше компонентів, набагато частіше характеризується структурною та морфологічною неузгодженістю компонентів у джерелі та перекладеній мові, а також відсутністю словникових еквівалентів, що передбачає звернення до

трансверсальним перетворенням спрямованих на досягнення еквівалентності та адекватності перекладу.

Військові терміни, крім інших термінологічних критеріїв, характеризуються особливими сферами функціонування, а ці області, як і дефінітивна функція і системність, є ознакою, що дозволяє віднести той чи інший термін чи цілу фразу до розряду саме військових термінів.

На сьогоднішній день існує різноманіття поглядів на класифікацію термінів та військових термінів. Кожна із вищезазначених класифікацій є вагомим внеском у термінознавство і має право на існування, оскільки кожна окреслює певну конкретну особливість терміна.

Таким чином можна стверджувати, що термінологія є динамічною системою мови, яка постійно розвивається та потребує все нових розвідок. Військові терміни досліджені недостатньо, тому в перспективі очікують на додаткові опрацювання. Способом класифікації військових термінів, який відрізняє їх від загальноживаних термінів є класифікація за тематикою, тому ми надали власну класифікацію військових термінів, яка, на нашу думку, є актуальною в наш час. Також ми вважаємо, що класифікація з точки зору перекладу є практично важливою для військового перекладача, який постійно стикається з перекладом військових термінів у повсякденній діяльності.

У третьому розділі ми визначили методологію розроблення англо-українського довідника «Військова справа». Визначили призначення словника та вихідні дані для його розробки. словник термінів предметної області «Військова справа» є необхідним та корисним інструментом для роботи студентів (бакалаврів та магістрантів), аспірантів та вчених, які цікавляться цією областю. Як було зазначено, до проектування словника необхідно підходити системно та послідовно, чітко визначивши та обмеживши об'єкт дослідження, цільову аудиторію та мету словника, важливим є детальне опрацювання мікрокомпозиції словника, враховуючи функції, обсяг та принципи відбору лексики. Тільки з огляду на всі ці чинники можна скласти словник раніше недослідженої у руслі термінографії предметної області.

Описали вибір інструментарію для розробки та принципи відбору та систематизації лексики. Для розробки нашого словника ми обрали програму Excel. Microsoft Excel є частиною програмного забезпечення Microsoft Office, яке використовується для підвищення продуктивності. Він також є одним із найбільш широко використовуваних програм у світі. У процесі роботи з текстом словника в Microsoft Word нами було вироблено певний алгоритм, придатний упорядкування словника зі слів будь-якого тексту. Цей алгоритм становлять кілька суворо покрокових дій.

Також описали труднощі розробки та можливі шляхи їх подолання. Очевидно, що головна мета словника – швидко і наочно продемонструвати учням, студентам або фахівцям з цієї галузі переклад слова, а також особливості використання слова у мові. В електронному словнику для ілюстрування можуть бути задіяні різні можливості, зокрема: тлумачення значення. Крім того, у службових слів (часток, прийменників) немає лексичного значення, тому доцільно виділяти функції; використання картинки – графічного зображення, дає асоціативне сприйняття значення слова. Проте часто можливі неоднозначні та суб'єктивні ілюстрації. Не можна також забувати, що можливі деякі культурологічні «несупадіння» сприйняття таких ілюстрацій; приклади використання слова у словосполученнях та реченнях – тут проблемою може стати недостатнє володіння мовою; додаткові пояснення методичного характеру.

Особливості ілюстрування кожної конкретної словникової одиниці багато в чому залежать від того, в які семантичні поля може бути включене дане слово, чи воно відноситься до активного словникового запасу чи ні, наскільки близькі можуть бути підібрані до нього синоніми та антоніми. Оскільки навряд чи можна виробити єдині правила ілюстрування семантики лексем у словниковій статті електронного словника, важливим чинником успішного функціонування словника є здатність розробника до асоціативного мислення, і навіть аналіз вже існуючих рішень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Балалаєва О. Ю. З історії розвитку електронних словників: зарубіжний і вітчизняний досвід. Науковий журнал «Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія». 2020. Т. 1, № 11(1). С. 6-11. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pedagogica/article/download/14221/12413>
2. Балог В. Сучасний стан української комп'ютерної лінгвістики. Лексикографічний бюлетень. Київ: Ін-т української мови НАН України, 2005. № 11. С. 28-35.
3. Білозерська Л.П., Возненко Н.В., Радецька С.В. Термінологія та переклад. Вінниця: Нова книга, 2010. 232 с.
4. Веренкіотова О. Категорія «поняття» у теорії та філософії права. Підприємництво, госп-во і право. 2008. № 10. С. 75–78.
5. Гордієнко Н. Г. Сучасна лексикографія як об'єкт лінгвістики. Українська мова. № 3, 2011. С. 67–72.
6. Даниленко В.П. Теоретичні та практичні аспекти нормалізації наукової термінології. Мовознавство. 1999. № 6. С. 16–21.
7. Демська О. Вступ до лексикографії. Київ : Вид. дім “КиєвоМогилянська академія”, 2010. С. 36–37.
8. Добко Т. До питання розвитку термінології бібліотечно-інформаційної сфери. Вісник Книжкової палати. 2011. № 8. С. 13.
9. Дуда О. І. Термінологізація та проблеми перекладу. Мова і культура. Т. 4. Вип. 6. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго. С. 160– 166.
10. Жалай В. Я. та ін. Новітні тенденції функціонування української військової терміносистеми. Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи: зб. наук. праць. Київ: НАН України, 2019. С. 5–43.
11. Зубець Н.О. Українська лексикографія другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Держ. вищ. навч. закл. «Запоріж. нац. ун-т». Запоріжжя: ЗНУ, 2011. 125 с.

12. Карпіловська, Є. А., Кислюк, Л. П., Клименко, Н. Ф. Вплив суспільних змін на розвиток української мови. Київ : Вид. дім. Д. Бураго, 2019.
13. Кияк Т.Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах. Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2008. № 620. С. 3–5.
14. Колоїз Ж.В. Українська неологія: здобутки і перспективи. Філологія. Мовознавство. Наукові праці. Вип. 92. Том 105, 2019. С.57-62.
15. Косович В. Правові дефініції як засіб забезпечення створення досконалих нормативно-правових актів України. Вісник Львівського університету. Сер.: Юридична. 2019. Вип. 57. С. 43-52.
16. Кровицька О. Українська лексикографія: теорія і практика. Львів, 2005. 174 с.
17. Купріянов Є. В. Комп'ютерна лексикографія як проблема сучасного мовознавства (історичний аспект). В і с н ш Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. 2008. № 53. С. 12-16.
18. Литовченко І. О. Динамічні процеси у військовій лексиці української мови (назви зброї, амуніції, споруд): монографія / за ред. проф. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг: Вид-во Р. А. Козлов, 2016. 206 с.
19. Павлова О. І. Дефініція як спосіб тлумачення наукових понять. Мова. 2010. № 15. С. 150–155.
20. Панько Т.І. Українське термінознавство. Львів: Світ, 2004. 216 с.
21. Пилипчук Д. Словники української мови : 1596–2018 : бібліогр. покажчик. Київ : ВЦ, “Просвіта”, 2020.
22. Погонєць В. В. Словоскладання як спосіб збагачення військового вокабуляра англійської мови. Філологія та лінгвістика у сучасному світі: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 серпня 2018 р. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2019. С. 44–49.
23. Погонєць В. В. Вербалізація сучасних війн засобами англійської мови. Молода наука – 2015 : збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених: у 5 т. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. Т. 2. С. 344–346.

24. Погонєць В. В. Англомовні скорочення військової сфери. Молода наука – 2015 : збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених: у 5 т. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. Т. 3. С. 384–387.
25. Руснівський В. Структура лексичної і граматичної семантики. К.: Наук. думка, 1998. 240 с.
26. Скороходько Е. Ф. Термін у науковому тексті. Київ : Логос, 2006. 99 с.
27. Туровська Л. В. Військові звання та посади в Україні: історико-генетичний аспект вивчення української військової термінології. Київ; Ірпінь: Перун, 2015. 158 с.
28. Яремко Я. П. Нариси з історії української військової термінології: монографія. Дрогобич: Посвіт, 2019. 411 с.
29. Fesenko O.P. Computer lexicography: software tools and object of scientific industry. *Innovative Education and Economy*. 2019. № 15. Pp. 28 – 30.
30. Gao Yo. The Appification of Dictionaries: From a Chinese Perspective”. (paper presented at eLex 2013 conference in Tallinn (Estonia) from 17 to 19 October 2013).
31. Granger S. *Electronic Lexicography*. Oxford: Oxford University Press. 2020. 439 p.
32. Hanks P. *Lexicology: Critical Concepts in Linguistics*. 6 volumes. Routledge, 2019. P. 48-92
33. Hanks P. English Lexicography in K. Brown (ed.), *Encyclopedia of Language and Linguistics*, Second Edition. Elsevier. 2019. P. 503-536
34. Lew R. Space restrictions in paper and electronic dictionaries and their implications for the design of production dictionaries. 2019. URL: https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/799/1/Lew_space_restrictions_in_paper_and_electromc_dictionaries.pdf
35. Latu M.N. English-language military terminology in its historical development: structural-semantic and cognitive-frame aspects: Diss. for the Cand. of Philology degree. 2019. 222 pp.

36. Leonov A.I. Linguocultural features of English-speaking and Russian military terminology. Bulletin of VSU. Ser. Linguistics and Intercultural Communication. 2019. No. 1. P. 120–122.
37. Meyer Ch. User participation in the Internet era. The Routledge Handbook of Lexicography. Abingdon; New York: Routledge, 2017.
38. Nesi H. Dictionaries in electronic form. The Oxford History of English Lexicography Oxford/ Cowie, A. P. (ed.). Oxford UPress, 2008. P. 458-478.
39. Rundell M. Redefining the dictionary: From print to digital. 2019. URL: https://www.kdictionaries.com/kdn/kdn21_2013.pdf
40. Winchester S. The Meaning of Everything. The Story of the Oxford English dictionary. Oxford: Oxford University Press, 2019. 260 p.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

41. Національної гвардії України (до курсу «Українська мова за професійним спрямуванням») / Уклад.: М.П. Вовк, Р.С. Троцький, В.С. Молдавчук, О.В. Чуприна, О.А. Блінов, С.І. Шепель; за ред. А.О. Пожидаєва. К.: НАВС України, 2016. 156 с.

42. Російсько-українсько-англійський військовий словник: Близько 20000 слів / Уклад.: В.Я. Карачун, І.А. Черненко, С.М. Чиж, О.О. Карачун. К.: Техніка, 2001. 750 с.

43. Словник військових термінів та скорочень (абревіатур). Воєнно-наукове управління Генерального штабу Збройних сил України, 2020. 52 с

ДОДАТКИ

Англійська

adjacent *adj*

adjacent contour

adjacent unit

adjudication

Adjust, SLINGS!

administration (admin)

administrative classification

administrative district office

administrative movement

administrative operations

administrative order (ADMINO)

administrative support unit

administrative unit commander

Admission

admission of new members

advanced *adj.*

advanced conventional weapons systems

advanced data link capability

advanced medium-range air-to-air missile (AMRAAM)

advanced training

aerial

aerial combat

aerial photograph

aerial platform

aeronautical chart

air assault *adj.*

air assault unit

air cavalry *adj.*

air cavalry unit

air defense *adj.*

Air Defense Artillery (ADA)

air defense artillery (ADA) system

air defense artillery unit

air defense guided missile system (AD GM sys)

air defense materiel

air defense support (AD spt)

air force

Air Force

Air Force Officer Training School

Air Force War college

air-based adj.

air-based missile

airborne adj.

airborne unit

airborne vehicle

airburst

aircraft (acft)

aircraft armament

aircraft carrier (CV)

airfoil group**alignment****alliance****allowance****ammunition (ammo)**

ammunition storage point (ASP)

ammunition-carrying capacity

amphibious

amphibious operation

amphibious transport dock

amphibious warfare ship (LPD)

antenna**antiaircraft (AA)****anticipated operations****anticipation****antijamming techniques****antiradiation missile****antisubmarine****antisubmarine warfare (ASW)****antiterrorism****area**

area commander

area defense

area security

area-fire

armed

armed conflict

armed forces

armed service

Armed Services Vocational Aptitude Battery (ASVAB)

armed strength

armor

Armor

armor materiel

armor piercing (AP)

armored adj.

armored cavalry adj.
 armored cavalry unit
 armored personnel carrier (APC)
 armored unit
 armored vehicle (armd veh)

barrel

barrel assembly
 barrier materials

battalion

battalion communications platoon
 battalion task force

battle

battle damage assessment and repair
 battle dress uniform (BDU)
 battle intelligence (bat intel)
 battledress overgarment (BDO)
 battlefield visualization
 battleship (bat)

belligerent parties

belt

belt-fed

beret

bipod

bore

bottom of the hull

bow tie

box magazine

branch syn. Arm

caliber (cal)

calisthenics

callsign

camouflage

cargo

cargo aircraft (C)

cavalry (cav) syn. Scout

cavalry fighting vehicle (CFV)
 cavalry squadron
 cavalry unit
 cavalry vehicle

combat

combat badge
 combat boots
 combat intelligence (CBTI)
 combat leaders identification
 combat operations

combat order
 combat power
 combat readiness
 combat service support (CSS)
 combat service support (CSS) branches
 combat support (CS) branches
 combat support (CS; cbt spt)
 combat support element (cmb spt elm)
 combat trains
 combat zone (CZ)

conflict

open ~
 armed ~
 prolonged ~
 religious ~

critical mass

cross-country movement

decon = decontamination

decon soldiers

demobilization

deterrence

deterrent n.

diplomatic settlement

direct fire

division

division base

division engineer

division support command

driver (dvr)

drone

emergency

engineer (enr) adj.

engineer support (enr spt)

engineer unit

enhanced adj.

equipment (equip)

equitable system

escort

facility

facing

fighter (ftr, F)

fighter escort

fighter-bomber (ftr-bmr, FB)

fire

fire control and coordination

fire control equipment

fire support

fire team

fire-and-forget weapon

fission

fitness

gunfire

gunner (G; gnr)

gunpowder

hood

horsepower (h.p.)

inch

incoming missile

increase in rank

independent commander's weapon station

indirect fire

individual decontamination kit

integrated adj.

integrated unit

label

lace

Land Forces

management

mandate

maneuver

maneuver brigade

maneuver unit

militarily

military academy

military advantage

military aircraft (mil acft)

military and nonmilitary activities

military assistance

military assistance for civil disturbances

military assistance program

military city map

military confrontation

military cooperation

military courtesy

military department

military duty
military educational institution

offensive

~ actions
~ capability
~ operation
~ power
~ information operations

pay grade

payload

permanent member

personal staff

piece

Українська

суміжний; сусідній

суміжна горизонталь

сусідній підрозділ

вирішення у судовому порядку

Зброю – Припасувати! (команда)

управління; адміністративне забезпечення; адміністративно-господарське управління

службова класифікація

управління адміністративного району (Берегової охорони США)

перевезення/пересування в умовах відсутності впливу противника

заходи адміністративно-господарської служби

наказ по тилу

підрозділ тилового забезпечення

командир підрозділу; куди приписано військовослужбовця

вступ; зарахування

приймання нових членів

поглиблений; просунутий; вдосконалений

удосконалені комплекси звичайного озброєння

пропускна здатність розширеного каналу передачі даних

вдосконалена КР середньої дальності класу „повітря–повітря”

поглиблена підготовка

повітряний

повітряний бій

аерофотознімок

ЛА-носій засобів ураження

аеронавігаційна карта

повітряно-штурмовий

повітряно-штурмове угруповання

розвідувальний аеромобільний

розвідувальне аеромобільне угруповання

протиповітряна оборона (ППО); протиповітряний; зенітний

зенітна артилерія (як рід військ)

зенітний артилерійський комплекс

зенітне артилерійське угруповання

зенітний ракетний комплекс (ЗРК)

бойова техніка ППО

забезпечення засобами ППО

повітряна армія (як військове формування)

Військово-повітряні сили (ВПС)

школа підготовки офіцерів ВПС

Військово-повітряний коледж (США)

повітряного базування

КР повітряного базування

повітрянодесантний

повітрянодесантне угруповання

повітрянодесантний засіб

повітряний вибух

літальний апарат (ЛА); літак; авіаційний; бортовий (про обладнання)

авіаційне озброєння

авіаносець

аеродинамічна поверхня у зборі

рівняння в шеренгах і колонах

альянс; союз

грошова надбавка

боєприпаси

пункт збереження боєприпасів

боєзапас

морський десантний; амфібійний

морська десантна операція

транспорт-док десантних засобів

десантний корабель

антена

зенітний; протиповітряний

очікувані бойові дії

передбачуваність

способи протидії активним перешкодам

протирадіолокаційна КР

протичовновий

протичовнова оборона

антитероризм

область; простір; район; округ

командувач округу (Берегової охорони США)

позиційна оборона; оборона району

охорона району

вогнь по площадкових цілях; розосереджений вогнь

збройний

збройний конфлікт

збройні сили (ЗС)

вид збройних сил

комплект тестів для перевірки придатності до військової служби

збройна міць

1. броня 2. танки; броньовані цілі 3. бронетанковий

бронетанкові війська

бронетанкова техніка

броньованість

бронетанковий; броньований

розвідувальний механізований

розвідувальне механізоване угруповання

бронетранспортер (БТР)

бронетанкове угруповання

броньована машина

ствол

ствол у зборі

матеріали для будівництва загороджень

батальйон

батальйонний взвод зв'язку

батальйонна тактична група

битва

визначення/оцінка ступеню руйнування/ пошкодження та ремонту

польова форма одягу

розвідка під час бою/бойових дій

комплект верхнього захисного одягу

візуальне відображення поля бою

лінійний корабель (лінкор)

ворогуючі сторони**ремінь**

із стрічковою подачею патронів

берет**підпора; сошка****канал ствола**

днище корпусу; підводна частина корпусу (корабля) 28

краватка-метелик**коробчатий магазин****рід військ****калібр****ритмічна гімнастика****позивний****маскування****вантаж; вантажний; транспортний**

транспортний літак

розвідувальний

бойова розвідувальна машина (БРМ)

розвідувальний батальйон

розвідувальне угруповання

розвідувальна машина

бій

значок за участь в бойових діях

черевики з високими берцями; розм. берці

тактична розвідка

нашивка військового звання (для польової форми)

бойові операції

1. бойовий наказ/розпорядження 2. бойовий порядок

бойова міць; бойові можливості; бойові сили та засоби 30

бойова готовність

тилове забезпечення [бойових дій]

роди військ та служби тилового забезпечення

роди військ бойового забезпечення

бойове забезпечення; забезпечення бойових дій; бойова підтримка

частина/підрозділ бойового забезпечення

тили частин першого ешелону

зона бойових дій

конфлікт

відкритий ~

збройний ~

довготривалий ~

релігійний ~

критична маса**пересування поза шляхами****спецобробка**

особовий склад підрозділу спеціальної обробки

демобілізація**стримування****засіб стримування****дипломатичне врегулювання****вогонь прямим націлюванням****дивізія**

дивізійна основа

начальник інженерної служби дивізії

командування тилу дивізії

водій; механік-водій**літак-мішень; безпілотний літальний апарат (БЛА)****надзвичайний стан; крайня необхідність; особливі обставини****інженерний; інженерно-саперний**

інженерне забезпечення

інженерне угруповання

посилений

1. майно; спорядження
 2. апаратура; технічні засоби
 3. бойова техніка; матеріальна частина
 - система рівних можливостей
 - ескорт; корабель ПЧО; конвой; супроводжувати; охороняти спеціально обладнане приміщення, будівля; матеріально-технічний засіб повороту (під час руху стройовим кроком)
 - вимищувач
 - супроводження вимищувачами
 - вимищувач-бомбардувальник
 - вести вогонь; стріляти
 - керування та координація вогню
 - апаратура керування вогнем
 - вогнева підтримка; вогневе забезпечення
 - вогнева група
- зброя за принципом „вистрілив і забув”; засіб ураження з системою самонаведення
- розщеплення; розпад (ядер)**
- витривалість; придатність; підготовленість; натренованість**
- гарматний вогонь**

1. кулеметник; стрілок; оператор наведення
 2. навідник
 - порох
 - капюшон
 - кінська сила (к.с.)
 - дюйм (міра довжини 2,54 см)
 - КР, що входить у зону ППО; КР, що наближається
 - підвищення у військовому званні
 - окремий командирський пульт керування вогнем
 - вогонь із закритих вогневих позицій; стрільба непрямим наведенням/націлюван
- індивідуальний пакет спецобробки**
- об'єднаний
 - об'єднане угруповання
 - позначення
 - шнурок
 - наземні сили
 - управління (військовим господарством); адміністрація
 - мандат (ООН)
 - маневр; мн. маневри; навчання; маневрувати; виконувати маневр
 - бойова бригада
 - бойове угруповання
 - з військової точки зору
 - військове училище

військова перевага
 військовий літак
 військові та невійськові заходи
 військова допомога
 військова допомога на випадок громадських заворушень
 програма військової допомоги
 військово-топографічна карта міста
 військове протистояння
 військове співробітництво
 військовий етикет
 1. військове міністерство/відомство 2. військовий департамент
 військовий обов'язок
 військовий навчальний заклад

наступ; наступальний

~ дії

~ можливості

~ операція

~ міць

~ інформаційні операції наступального характеру

штатно-посадова категорія (за грошовим утриманням); тарифний розряд

корисне навантаження; бойова частина (ракетни, бомби, торпеди)

постійний член

особистий штаб

гармата